ఉదయశ్రీ

ప్రథమ భాగము

సర్వస్వామ్యములు రచయితవి

ఇరువది నాల్గవ ముద్రణము

౨౦౦౦౦ ప్రతులు

ప్రకాశకులు

రామా పబ్లిషర్సు

ప్రొ. రామా ట్రేడింగు సర్వీసు

కందులవారి వీధి, విజయవాడ

లూథరన్ ప్రెస్

బ్రాడీపేట, గుంటూరు

౧౯౫౯ అక్టోబరు

మూల్యము : ౯-౮-౦

ఉదయశ్రీ

[ఖండకావ్యముల సంపుటి]

జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి
కరుణశ్రీ

కరుణశ్రీ కావ్యమాల
గుంటూరు

అంకితం

కరుణమూర్తి

అరుణచరణాల పై

కిరణాలు

అంజలి	౧౧
ఉషస్సు	౧౪
ఉదయశ్రీ	౧౫
ఉత్తిష్ఠ	౧౬
కరుణామూర్తి	౧౮
కరుణాకుమారి	౨౨
కరుణామయి	౨౫
పారవశ్యము	౨౮
విశ్వప్రేమ	౩౫
అద్వైతమూర్తి	౩౬
సాంధ్యశ్రీ	౩౭
వైశాఖి	౩౮
ప్రాభాతి	౩౯
రాట్నసుందరి	౪౦
మధురస్మృతి	౪౧
తపోభంగము	౪౩
పుష్పవిలాపము	౪౭
కుంతీకుమారి	౫౧

ధనుర్భంగము	౫౯
ఊర్మిళాకుమారి	౬౧
అనసూయాదేవి	౬౫
సతీ సావిత్రి	౬౮
పోతన	౭౩
ఆంధ్ర విద్యార్థి	౭౭
అస్వతంత్రుడు	౮౦
తెనుగుతల్లి	౮౩
కల్యాణగీతి	౮౭
జయోస్తు	౮౮
కవితాకుమారి	౮౯
బీదపూజ	౯౦
సార్థకత	౯౩
స్వేచ్ఛాపుష్పాలు	౯౫
మాతృశ్రీ	౯౭
నమస్తే	౯౮

కృతజ్ఞత

డంబ మెరుగని ఒక నిరాడంబరుండు
కష్టపడి నేల పండించు కర్షకుండు
ధర్మమార్గమ్ము తప్పని కర్మయోగి
సత్యగుణశాలి రామయామాత్యమౌళి.

కోప మొకింత లేదు, తనకున్ గలదానికె తృప్తి, లేక చే
సాపినరోజు లే దొరుల సన్నిధిలో, పదిమందిలో పటా
టోపము చూపబోడు, టకటొంకు లెరుంగని ధర్మరాజు, సం
ప్రాపిత సద్యశుండు పెదరామయ తోడి నియోగిమండలిన్.

నాకున్ మిత్రుడు, నీకు పుత్రుడు, రసానందైక లోలుండు, మీ
శ్రీకృష్ణుం డతిమాత్ర బాల్య మధుర స్నేహార్ద్ర భావమ్ముతో
నా కావ్యమున కొక్క రూపిడె — రసజ్ఞస్విన్న నేత్రాలలో
ఆకల్పాంతము నిల్చు నీయశము మామా! రామయగ్రామణీ!

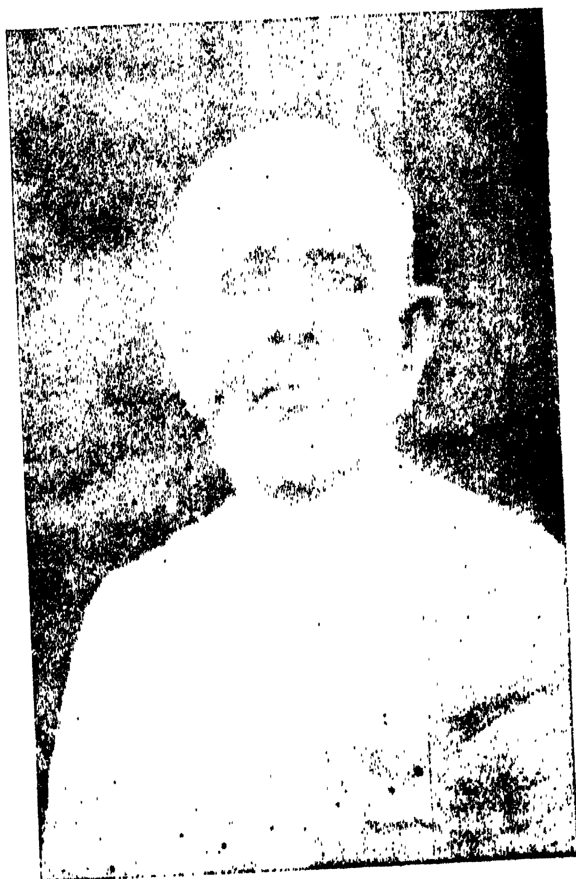
నమస్సులు

గురుదేవులు

శ్రీ కుప్పా శ్రీ ఆంజనేయ శాస్త్రి గారికి
శ్రీ భమిడిపాటి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారికి
శ్రీ ఆచార్య శివశంకరులకూ
శ్రీ జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ గారికి

ధన్యవాదాలు

నా కావ్యాన్ని అక్షర రూపంలో సహృదయలోకానికి
అందించిన మిత్రుడు ఏ. యస్. కృష్ణాగారికి

శ్రీ రామయామాత్యులు

నాకు పరమాచార్యులు. నా తాతగారు, తండ్రి [illegible]
[illegible]
నా [illegible] శ్రీ [illegible]

అరుణరేఖలు

ఆనాడు నా శిథిలజీవితానికి ఒక మధురప్రభాతం. నా హృదయంలో ఒక ఉదయశ్రీ.

కన్నులు విప్పి చూచాను. శ్రీమతినీ చిరంజీవినీ విడిచి బరువు గుండెతో మేడమెట్లు దిగే గౌతమబుద్ధుని కారుణ్యమూర్తి కనిపించింది. ఆయన ఆర్ద్రనేత్రాంచలాల్లో కరుణాకుమారి తొంగిచూచింది.

ఆమె వదనంలో అయోధ్యానగరం అంతఃపురాల్లో నుంచి దండకారణ్య పర్ణకుటిలో తన జీవిత సౌభాగ్యం వెతుక్కుండే ఊర్మిళాకుమారి ఏకాంత తొణుకులాడుతూ ఉంది.

ఆమె కంఠంలో పాషాణ హృదయుల ప్రక్కల క్రింద పడి రెక్కలు పీడి, వాడి, నలిగి, నశించిపోయే పూలబాల జాలిపాట మెల్లి మెల్లిగా మ్రోగుతూ ఉంది.

ఆమె నిట్టూర్పులో గంగానది గట్టుమీద నిలిచి నిర్ఘాంతపోయి ఏటి కెరటాలలో పడి ఎక్కడెక్కడికో కొట్టుకుపొయ్యే కొడుకువైపు నిశ్చల నిరీహ నిర్నిమేష నేత్రాలతో చూచే కుంతీకుమారి గుండెల చప్పుడు వినిపిస్తూ ఉంది.

ఆమె ఆర్ద్రనేత్రాలలో మృత్యుదేవత వెంట ఒంటరిగా పతి కోసం పరువెత్తే సతీమణి సావిత్రి ప్రణయస్వరూపం ప్రతిబింబిస్తూ ఉంది.

ఆమె చల్లనిచేతులలో కరుణామయి రాధిక హృదయమురళినించి అమృతరాగాలు ఆలపించుతూ ఉంది.

ఆమె కన్నీటి కెరటాలలో భారతమాత భాష్పధారలు ప్రవహిస్తూ ఉన్నాయి. ఆమె నిట్టూర్పులు నన్ను మానవుణ్ణి చేశాయి. ఆమె కన్నీళ్ళే నాలోని కవిత్వం. ఆమె నా కరుణామయి. నా జీవిత సహచరి. నా కల్యాణమూర్తి. నా ఆరాధ్యదేవి.

భగవంతుడు కరుణామయుడు. సృష్టి కరుణామయం. జీవితం కరుణామయం. ప్రపంచం కరుణలో పుట్టి కరుణలో పెరిగి కరుణలోనే విలీన మౌతుంది.

కరుణకూ కవికీ అవినాభావ సంబంధం వుంది. కరుణ లేకపోతే కవికి వ్యక్తిత్వం లేదు. కవి లేకపోతే కరుణకు అస్తిత్వమూ లేదు.

ఈనాడు నా శిథిల జీవితానికి ఒక మధుర ప్రభాతం. నా హృదయంలో ఒక ఉదయశ్రీ.

అంజలి

పుట్టబోయెడి బుల్లిబుజ్జాయి కోసమై
పొదుగుగిన్నెకు పాలు పోసి పోసి
కలికి వెన్నెల లూరు చలువ దోసిళ్ళతో
లతలకు మారాకు లతికి యతికి
పూల కంచాలలో రోలంబములకు రే
పటి భోజనము సిద్ధపరచి పరచి
తెలవారకుండ మొగ్గలలోన జొరబడి
వింత వింతల రంగు వేసి వేసి
తీరికే లేని విశ్వ సంసారమందు
అలసిపోయితివేమొ దేవాదిదేవ!
ఒక నిమేషమ్ము కన్నుమూయుదువు గాని
రమ్ము! తెరచితి మా కుటీరమ్ము తలుపు!!

కూర్చుండ మాయింట కురిచీలు లేవు ; నా
ప్రణయాంకమే సిద్ధపరచనుంటి
పాద్యమ్ము నిడ మాకు పన్నీరులేదు ; నా
కన్నీళ్ళతో కాళ్ళు కడుగనుంటి
పూజకై మాపిట పుష్పాలు లేవు ; నా
ప్రేమాంజలులె సమర్పింపనుంటి
నైవేద్యమిడ మాకు నారికేళము లేదు ;
హృదయమే చేతి కందీయనుంటి

లోటు రానీయ నున్నంతలోన నీకు,
రమ్ము ! దయసేయు మాత్మ పీఠమ్ముపైకి
అమృతఝరి చిందు నీ పదాంకములయందు
కోటి స్వర్గాలు మొలపించుకొనుచు తండ్రి !

లోకాలచీకట్లు పోకార్ప రవిచంద్ర
దీపాలు గగనాన త్రిప్పలేక
జగతిపై బడవచ్చు జలరాశి కెరటాలు
మామూలు మేరకు మడవలేక
పనిమాలి ప్రతిరోజు ప్రాణికోటుల గుండె
గడియారముల కీలు కదపలేక

అందాలు చింద నీలాకాశ వేదిపై
చుక్కల మ్రుగ్గులు చెక్కలేక
ఎంత శ్రమనొందుచుంటివో ఏమొ సామి!
అడుగిడితి వెట్లో నేడు మా గడపలోన;
గుండె కుదిలించి నీముందు కుప్పవోతు
అందుకోవయ్యా! హృదయపుష్పాంజలులను.

ఉషస్సు

కర్కశ కరాళ కాలమేఘాల నీడ
లెగురుచున్నవి ప్రజల నెమ్మొగములందు ;
క్రౌర్య కౌటిల్య గాఢాంధకార పటలి
క్రమ్ముకొన్నది దిగ్దిగంతమ్ము లెల్ల.

ఈ నిస్తబ్ధత కంతరార్థ మెదియో ! ఈ కారుమేఘాలలో
ఏ నిర్భాగ్య నిరర్థ నీరస గళం బెగ్గెత్తి వాపోవునో !
ఈ నీరంధ్ర నిశీథ గర్భకుహర, మ్మే భావగంభీరతా
పౌనఃపున్యము దాచెనో ! వెలయవో ప్రాభాత శోభావళుల్ !!

ఈ చీకట్లిక తెల్లవారవటె ! లేనేలేవటయ్యా స్మిత
శ్రీ చైతన్య నవప్రభాతములు నిర్జీవ ప్రపంచాన ! మా
ప్రాచీబాల కపోల పాళికలపై ప్రత్యూష సౌవర్ణ రే
ఖా చిత్రమ్ములు గీతు రెవ్వ రనురాగస్విన్న హస్తాలతో !!

ఉదయశ్రీ

సుప్రభాతము ! రాగోజ్జ్వల ప్రబోధ
మంధలోకాని కిడు జగద్బాంధవుండు
ఉదయమగుచుండె నవయుగాభ్యుదయమునకు
అరుణ కిరణాలతో కరుణార్ద్రమూర్తి.

చీకటిలో లోక మ్మిది
చీకాకై పోయె ; సంస్పృశింపగవలె నీ
శ్రీకరముల, కరుణా కమ
లాకర తరుణ ప్రభాకరా ! రావోయీ !

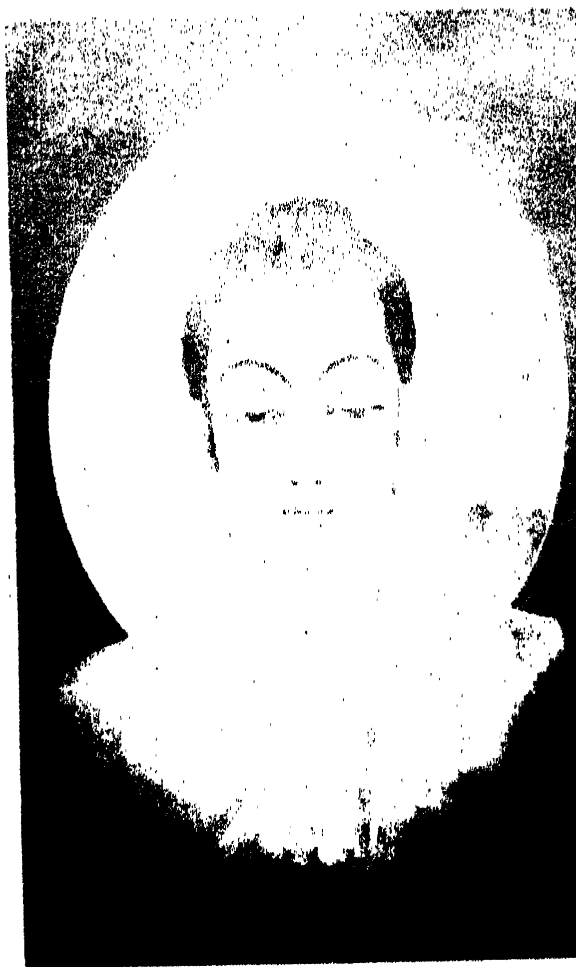
శుద్ధోదన రాజేంద్రుని
శుద్ధాంతము చిందె శాంతిసుధల ! అహింసా
సిద్ధాంత మొలుకు గౌతమ
బుదుని చిఱునవ్వులోన పులకీకృతమై !

ఉత్తిష్ఠ

చిన్నికుమారు చిర్నగవు చెక్కిలిలో పులకించు రాజ శ్రీ
గన్నుల నీడలన్ సుఖముగా సుమడోలల తన్మయుండవై
ఉన్నత ధర్మసౌధముల నూగెడి రాజుల చిన్నవాడ! నీ
కన్నులు విప్పి నల్దెసలు కన్గొనరా! యిక నిద్రచాలురా!

నిదురన్ భంగము చేసినా ననుచుగానీ, ఘూర్ణిదేవేరి స
య్యేద బాంధవ్యము బాపుచుంటి నని కానీ, కిన్కఁ బైకోగు! నీ
హృదయమ్మున్ హృదయేశ్వరి హృదయమందే కాదు – సుప్తప్రజా
హృదయాబ్జమ్ముల మేలుకొల్పు 'ఉదయశ్రీ' లో ప్రసంచింపరా!

ప్రేయసి ప్రేమలోన కనిపించెడి తీయని స్వర్గ మొక్కటే
ధ్యేయము కాదు, హీను లతిదీనులు మ్లానతనుల్ దరిద్ర నా
రాయణు లేడ్చుచుండిరి, తదశ్రువులన్ దుడువంగబొమ్ము నీ
ప్రేయసితోడ, నీ కట లభించును కోట్లకొలంది స్వర్గముల్ !!

బుద్ధిహీనులై సుషుప్తిగ ప్రబుద్ధుల జేయుము, శాంతి సత్య ధ
ర్మోద్ధరణాగ్రహమై బ్రదుకు నొగ్గుము, మానవ సంఘసేవయే
సిద్ధికి త్రోవ, సత్ఫలిత చిందెడి ప్రేమ సుధా స్రవంతులన్
శుద్ధ మొనర్పు ముజ్జ్వలయశోధర ! జర్జరిత ప్రపంచమున్ !!

లెమ్ముగ మేలుకొమ్ము ! వదలింపుము ధ్వాంతిరణమ్ము శాంతి మా
ర్గమ్మున ; కాంతి పుంజము లఖండములై నవ జీవన ప్రభా
తమ్ములు నింప, సర్వసమతాసుమకోమల మానసాంత రం
గమ్ముల ప్రేమసూత్రమున గట్టుము మంగళ తోరణమ్ములన్ !

గుటగుటలాడ ప్రాణములు గొంతుకలో పసి కన్ను గొల్కులన్
బొటబొట రాల బాష్పకణపుంజము, బోరున నేడ్చు నల్లదే
కటికి కసాయి కెంపు చురకత్తి గనుంగొని గొఱ్ఱెపిల్ల ; సం
దిట గదియింపవే ! దిగులు దీర్పవె ! ముద్దుల బుజ్జగింపవే !!

గా మహి స్వర్గఖండ మొనరింపుము ! ఘోర హాలాహలమ్ము ది
వ్యామృత మాచరింపుము, "జయోస్తు" కుమార ! శిరస్సుపై అహిం
సా మకుటద్యుతుల్ ధళధళల్ వెలిగింప ప్రపంచ మెల్ల నీ
ప్రేమ రసైక వృష్టి గురిసింపుమురా ! కరుణాకళాధరా !

కరుణామూర్తి

ఈ ప్రగాఢ నిగూఢ మధ్యనిశీథి
గడియ కదలించుచున్న సవ్వడి యిదేమి ?
ఇప్పు డంతఃపురమ్మునం దెవరు వీరు
మూసియున్నట్టి తలుపులు దీసినారు ?

తెర తొలగ ద్రోసికొని చనుదెంచుచున్న
ముగ్ధ మోహన కారుణ్యమూర్తి యెవరు ?
అందములు చిందు పున్నమచందమామ
కళ దరుగుటేమి కాలమేఘాలలోన ?

నిండు గుండెలపై వ్రాలి నిదురవోవు
ఏ హృదయదేవి పావన స్నేహమునకు
ద్రోహ మొనరించి ప్రక్కకు ద్రోసిపుచ్చి
వచ్చెనో కాక — వదన వైవర్ణ్య మేమి ?

నమ్మి జీవన సర్వస్వ మమ్ముకొన్న
ప్రణయమయి శాశ్వత ప్రేమబంధనములు
త్రెంపుకొని బైటపడు ప్రయత్నింపులేమొ —
తడబడుచు కాళ్ళు గడపలు దాటవేమి ?

ఒడలు తెలియక ప్రక్కపై బడి, యనంత
మోహనస్వప్నలోకాలలో హసించు
ముద్దుపాపాయి చిరునవ్వు ముత్తియములు
దొరలుచున్నవి వాలు కందోయి తుదల !

గేహమే పీడలేకనో ; గృహిణితోడ
స్నేహమే పీడలేకనో ; శిశువుమీది
మోహమే పీడలేకనో ; సాహసించి
దేహళిని దాట నింత సందేహపడును ?

ప్రణయ భాగ్యేశ్వరీ బాహు పాశ మట్లు
జారిపోలేక ముందుకు సాగనీక
వెంట దీరాడుచు భుజమ్ము నంటి వచ్చు
నుత్తరీయాంచలము చక్కనొత్తదేమి ?

కేలుగవ సాచి యగ్గినేత్రాల నొత్తి
మెట్టు మెట్టుకు పాదాల చుట్టుకొనెడి
ప్రేయసీ కల్పనా ప్రతిబింబ శశిస
పంప్రసముల గాంచి నిస్తబ్దు డగుచు నిలుచు !

పడియు ముందడుగు, వెనుకకే ప్రాంగణాంతు
ప్రభువు చరణాలు స్ఖలితగ సోపాన పంక్తి ;
గాలి కెదురుగ సెలయేటి బాలుతోన
పయనమగు రాజహంస దంపతుల భంగి.

ఆ మహోన్నత హర్మ్య హర్మ్యాగ్రములు విడుట
ఏ మహోన్నత సౌధాల కేగ-జనుటో ?
ఈ వన విహారములు త్యజియించి చనుట
ఏ నవ విహారములు సృజియించుకొనుటో !

లలిత లజ్జావతీ లాస్య లాలనములు
కనెడి కన్నులు నత్య నర్తనము కనెనో !
శ్రీ చరణ మంజు మంజీర శింజితములు
వినెడి వీను లంతర్వాణి పిలుపు వినెనో !

మినుకు మినుకున గుడిసెలో కునుకుచున్న
దీప మంపిన దీన సందేశ మేమొ !
స్వర్ణశాలలపై భ్రాంతి సడలి, జీర్ణ
పర్ణశాలల మార్గమ్ము పట్టినాడు !

ఆపుకోలేని హృదయమ్ము నదిమిపట్టి
దూరమగుచుండె ప్రభువు సంసారమునకు ;
శ్రీయు — శ్రీమతియును — చిరంజీవి లేని
ఈ "మహానిష్క్రమణ" కర్థ మేమికలదొ ?

కాంతిలోనుండి కటికి చీకటులలోన
కలిసిపోవుచునున్నాడు కరుణమూర్తి ;
కటికి చీకట్లలోనుండి కాంతిలోన
పతితపావనుడై బయల్పడగనేమొ !!

కరుణాకుమారి

ఆమె భువనైకమోహిని, అమృతమయి, అ
నంత విశ్వ విహారిణి, శాంతమూర్తి ;
ఆమె లోకైకపావని, ఆమెవంటి
అందములరాణి లేదు బ్రహ్మాండమందు.

ఆమె మానస కమలాకంరాతరమున
జలజమై తేలు నీ చరాచరజగత్తు ;
ఆమె నిట్టూర్పులో పరమాణాలట్లు
కరగి నీరౌను మేరు మందరము లెన్నో !!

ఆమె కడగంటి చూపులో అనవరతము
కాపురము సేయు దివిజగంగాభవాని ;
ఆమె చిరునవ్వు తళుకులో అపారవమ్ముగ్గ
నవ్వుకొన్నవి వంద నందనవనాలు !!

బాల భానుడు పసిడి హస్తాలతోడ
పసుపు పారాణి నిడు నామె పాదములకు ;
ఆ దయామయి విశ్వ విహారమందు
ప్రతిపదమ్మును కోటి స్వర్గాల పెట్టు.

ఆర్ద్రత—అహింస—అనసూయ—ఆమె యింటి
ఆడుబిడ్డలు, నిత్యకళ్యాణి ఆమె ;
ఆ మహారాజ్ఞి మృదుల పాదాంతికమున
అవనతశిరస్కు డగును బ్రహ్మాంశవాడు !

ఆమె గాఢ పరిష్వంగమే మదీయ
జీవితమునకు మోక్షలక్ష్మి ప్రసాద ;
మామె యనుభూతియే శుష్కమైన నాదు
బ్రతుకు నోదార్చు మలయ మారుతపు వీచి.

కర్కశ కఠోర కాలచక్రాన నలిగి
చితికిపోయిన నా ముగ్ధజీవితమ్ము
నింపుకొందును అంచులనిండ, ఆమె
అడుగుదమ్ముల కమ్మపుప్పొడులతోడ.

అస్మదీయ జీవిత పరమార్థ మెల్ల
ఆమె పాదాలమీదనే అంకితమ్ము ;
ఆమె హృదయము హృదయాన నందుకొనక
సార్థకత లేదు నా నరజన్మమునకు.

భరతమాత ఆనంద బాష్పాలలోన
నిండు జాబిల్లి పండువెన్నెలలలోన
విశ్వ మానవ కల్యాణ వేదిపైన
జరిగినది మాకు గాంధర్వపరిణయమ్ము.

అస్మదారాధ్యదేవియౌ ఆమెకొరకె
ఆమెకొరకె మదీయ మహాతపస్య ;
బుద్ధభగవాను గారాబు పుత్రి — ఆమె
నవ్య సుకుమారి "శ్రీకరుణాకుమారి".

కరుణామయి

నీ దరహాస చంద్రికలు నిండిన నా హృదయాంగణమ్ములో
లేదుగదా తమస్సు లవలేశము, ప్రేమసుధానిధాన! నే
డీ దయనీయ దాని భరియింపగలే దిక నీదు ప్రేమలో
పేదరికమ్ము — మేను మరపింపుము మోహన వేణుగీతికన్!

నీ యసితద్యుతుల్ కనులనింపితి కాటుకచేసి — అల్లదే
తీయని పాటతో తలుపు తీసెను గుండెకు గున్నమావిపై
కోయిలకన్నె — నా వలపు కొండలపై కడకళ్ళనుండి వే
రే యమునా స్రవంతి ప్రవహించెనురా! అనురాగవార్నిధీ!

"శ్రీయుతమూర్తియై కరుణ చిందెడి చూపులతోడ స్వామి వేం
చేయును; పాదపూజ దయసేయును మా" కను సంబరాన, ఆ
ప్యాయముగా త్వదీయ పథ మారయుచున్నవి నేడు, పూచియుం
బూయని పచ్చ పట్టు పరుపుల్ గొని శ్యామల శాద్వలీ స్థలుల్.

నిద్దపు ముద్దుమోవి పయనించు భవన్మురళీరవమ్ములో
నిద్దుర వోయినట్లు శయనించె సమస్తము ; సద్దులేని ఈ
యద్దమరేయి ఒంటిగ — రహస్యముగా — తపియించు గుండెపై
నద్దుకొనంగ వచ్చితి దయామయ ! నీ చరణారుణాబ్జముల్ !॥

ఏది మరొక్కమాటు హృదయేశ్వర ! గుండెలు పుల్కరింపగా
ఊదగదోయి ! ఊదగదవోయి ! సుధామయ యుష్మదీయ వే
ణూదయ రాగ డోలికల నూగుచు, విస్మృతిలో విలీనమై
పోదును నాదు క్రొవ్వలపు పువ్వుల ముగ్ధ పరీమళమ్ముతో !!

నీ చిఱునవ్వు పాటలు ధ్వనించెడి మామక మానసమ్ములో
లేచెనురా ! ప్రపుల్ల మురళీరవళీ రమణీయ భావనా
వీచి — దృగంచలమ్ముల ద్రవించి స్రవించు మనోనురాగముల్
దాచుకొనంగలేని పసిదాననురా ! విసిగింపబోకురా !

"ఇది యది" యంచు తెల్పి వచియింపగరాని విషాద మేదియో
హృది గదలించుచున్నది ; దహింపగసాగె నిరాశ శుష్కమౌ
బ్రదుకును ; స్నిగ్ధ శీతల కృపారస ధారల, దుర్దినమ్మునే
సుదినము చేయరా ! యదుకిశోర ! కృశాంగి ననుగ్రహింపరా !

నీరసమైన నీ ప్రణయినీ హృదయ మ్మిది చల్లచల్లగా
నీ రసగీతిలో కరగి నీరయిపోవుచునుండె, మోహనా
కార ! రవంత వచ్చి కనికారము జూపవయేని, కాలువై
యేరయి పొంగి పొర్లి ప్రవహింపదొ గోకుల మాకులమ్ముగన్ !

ఈ కరుణామయీ హృదయమే ఒక ప్రేమ మహాసముద్రమై
లోకము నిండెరా ! కడుపులో బడబాగ్నిని దాచి ; కాంతు మ
ల్హాకయి తేలె ; చక్కనిదొరా ! శయనింతువుగాని పొంగి వ
చ్చే కెరటాలమీద ; దయనేయుము గోపకిశోరమూర్తివై.

రాధనురా ప్రభూ ! నిరపరాధనురా ! అనురాగ భావనా
రాధన మగ్నమానసనురా ! కనరా ! కరుణింపరా ! మనో
వీథి పదేపదే కలకవేయుచునున్నవిరా, పురా రహో
గాథలు — ఈదలే నిక అగాధ తమోమయ కాలవాహినిన్ !!

పారవశ్యము

అది శరద్రాత్రి, గగన సౌధాంగణమున
దేవతా స్త్రీలు దీపాలు తీర్చినారు;
సరస రాకాసుధాకర కరములందు
కలకలమటంచు నవ్వె శృంగార సరసి.

పూచె వనలక్ష్మి, పిండారబోసినట్లు
పండు వెన్నెల జగ మెల్ల నిండిపోయె;
యమున శీతల సురభి తోయమున దోగి
చల్లగా — మెల్లగా — వీచె పిల్లగాలి.

ఆ మహోజ్జ్వల రజని, మోహాన విహార
నవ నవానంద బృందావనమ్ము నందు,
అమల యమునానదీ శాద్వలముల మీద,
లలిత బాల రసాల పల్లవ పరీత
మధుర మంజుల మాలతీ మంటపమున —

అరా

పాల రా తిన్నెనయి కల్పపూలతోడ
మాల గట్టుచు కూర్చున్న బాల యెవరు ?
ప్రణయ మకరంద మాధురీ భరిత ముగ్ధ
లోచనమ్ములలోని యాలోచనమ్ము
లేమొ — ప్రేమ సుధారసశ్రీముఖ మగు
ఆ ముఖములోని యా కాంతు లేమొ — త్రిజగ
తీ సముజ్జ్వల సౌందర్యతిలక మామె
ముద్దు చేతులలో ప్రేమ పుష్పమాల
అంద మెగవోయు ఏ కళానందమూర్తి
కంఠము నలంకరించునో —

"చిచ్చువలె చందురుడు పైకి వచ్చినాడు !
పెచ్చురిలినాడు గాడుపు పిల్లగాడు !
రాడు మోహన మురళీస్వరాలవాడు !
తప్ప కేతెంతు నని మాట తప్పినాడు !"

అంత కంతకు నిట్టూర్పు లతిశయించె
కొమరు చెమటలు చిగురు చెక్కుల జనించె
వదన మరచేతిలో నట్టె వ్రాలిపోయె
పడె కపోలమ్ముపై నొక్క బాష్పకణము.

అంత లోపల సుశ్యామలాంగు డొకడు
అల్లనల్లన పుడమిపై నడుగు లిడుచు
వెనుకగా వచ్చి తన ముద్దు వ్రేళ్ళతోడ
గట్టిగా మూసె నా మె వాల్గన్ను దోయి.

కమ్మ కస్తురి తాపులు గమ్ముమనియె
లలిత తులసీ పరిమళమ్ములు చెలంగె
తరుణి తన్మృదులాంగుళుల్ తడవి చూచి
"కృష్ణుడో, కృష్ణుడో" యంచు కేక వేసె.

"సరస శారద చంద్రికా స్థగిత రజత
యామున తరంగ నౌకా విహారములకు
నన్ను రమ్మని చెప్పి బృందావనమున;
కింటిలో హాయిగా కూరుచుంటివేమి?

ఎంత తడవయ్యె నే వచ్చి — ఎంతనుండి
వేచియుంటిని — పొదరిండ్లు పూచి — వలపు
వీచికలు లేచి — హృదయాలు దోచికొనెడి
యీ శరజ్జ్యోత్స్నలో — పుల్కరించి పొంగి
మ్రోతలెత్తెడి యమునానదీ తటాన!

ప్రేయసి నుపేక్ష సేతువే ప్రియవయస్య !
ఇంత నిర్దయ పూనెదవే దయాళు !
ఇంతగా చిన్నబుచ్చెదవే మహాత్మ !
ఇట్లు గికురింతువే నన్ను హృదయనాథ !"

కలికి యిటు వచ్చిరాని పేరలుక తోడ
సజల నయనాల జీవితేశ్వరుని గాంచె.

సరస సంగీత శృంగార చక్రవర్తి
సకల భువనైక మోహన చారుమూర్తి
రాధికా మానస విహార రాజహంస
మందహాసమ్ము కెమ్మోవి చింద పలికె.

"అలసించుట ! కాగ్రహ మందితేని
వెలది ! విరిదండ సంకెలల్ వేయరాదొ !
ముగుద ! పూబంతితో నన్ను మోదరాదొ !
కలికి ! మొలనూలుతో నన్ను కట్టరాదొ !

రాధికా క్రోధ మధురాధర మ్మొకింత
నవ్వెనో లేదొ ? పకపక నవ్వె ప్రకృతి ;
నవ్వుకొన్నది బృందావనమ్ము ; యమున
నవ్వుకొన్నది, చంద్రుడు నవ్వినాడు ;
విరుగబడి తమ పొట్టలు విచ్చిపోవ
నవ్వినవి రాధ తలలోని పువ్వులెల్ల.

వాలు కన్నుల బాష్పాలు జాలువార
నంత రాధిక వివశయై అంఘ్రియుగళి
వ్రాలిపోయిన ప్రియుని కెంగేల నెత్తి
చిక్కుపడిన ముంగురులను చక్కనొత్తి
చెరిగిపోయిన తిలకమ్ము సరియొనర్చి —

"అపునులేవోయి ! కపటమాయాప్రవీణ !
ధీరుడవు మంచిశిక్ష నే కోరినావు !
నిత్య సుకుమారమైన సున్నితపు మేను
నాదు చేబంతి తాకున నలిగిపోదె ?
సొక్కి సోలిన నీ మోము చూడగలనె ?
చేతు లెట్లాడు నిన్ను శిక్షింపనాథ !"

ఎంత నిర్దయురాలనో వంతగించి
కృష్ణ ! నీచేత నిట్లు మ్రొక్కించుకొంటి —
నవ్య వనమాల కంఠాన నలిగిపోయె
చెక్కుటద్దాల తళుకొత్తె చిగురుచెమట
కొదమ కస్తూరి నుదుటిపై చెదరిపోయె
బర్హిబర్హంబు చీకాకుపడియె మౌళి.

పొంద నేర్తునె నిన్ను నా పూర్వజన్మ
కృత సుకృత వైభవమున దక్కితివి నాకు ;
విశ్వసుందర చరణారవింద యుగళి
ముద్దుగొని చెక్కుటద్దాల నద్దుకొను అ
దృష్ట మబ్బిన దొక్క రాధికకె నేడు,
తావకీన సౌందర్య సందర్శనాను
భూతిలో పొంగి ప్రవహించి పోదునోయి !

ఎంత కారుణ్య మున్నదో యెంచగలనె
కమలలోచన ! నీ కటాక్షములలోన —
ఎంత లావణ్య మున్నదో యెంచగలనె !
ప్రేమమయమూర్తి ! నీ ముద్దుమోములోన —

ఎంత మాధుర్య మున్నదో యోచింపగలనె !
సులలితకపోల ! నీ మృదు సూక్తిలోన —
ఎంత యమృతము గలదో భావింపగలనె !
స్వామి ! తావక మందహాసమ్ములోన —

ఎంత మైకము కలదో యూహింప గలనె !
రాధికానాథ ! నీ మధురాధరమున,"

అనుచు రాధిక పారవశ్యమున మునిగి
వ్రాలె మాధవు స్నేహార్ద్ర వక్షమందు.

రాధపై ప్రేమ యధికమో మాధవునకు
మాధవునిపైన రాధ ప్రేమయె ఘనమ్మొ"
ఈ రహస్యము నెరుగలే రెవరుగూడ
ప్రణయమయ నిత్యనూత్న దంపతులు వారు !

విశ్వప్రేమ

ఏ ప్రేమ మహిమచే నీ ధారుణీచక్ర
మిరుసు లేకుండనే తిరుగుచుండు
ఏ ప్రేమ మహిమచే నెల్ల నక్షత్రాలు
నేల రాలక మింట నిలిచియుండు
ఏ ప్రేమ మహిమచే పృథివిపై బడకుండ
కడలిరాయడు కాళ్ళు ముడుచుకొనును
ఏ ప్రేమ మహిమచే నీరేడు భువనాల
గాలిదేవుడు సురటీలు విసరు
ఆ మహాప్రేమ — శాశ్వతమైన ప్రేమ —
అద్భుత మఖండ మవ్యక్తమైన ప్రేమ —
నిండి యున్నది బ్రహ్మాండభాండ మెల్ల
ప్రేయసీ! సృష్టి యంతయు ప్రేమమయము !!

అద్వైతమూర్తి

చూచెదనేల నో ప్రణయసుందరి ! కాటుక కళ్ళలోని ఆ
లోచన లేవిటో హరిణలోచని ! నీ చిరునవ్వులోని సం
కోచము లెందుకో కుసుమకోమలి ! నీ మధురాధరమ్ములో
దాచుకొనంగనేటికి సుధామయసూక్తి కళావిలాసినీ !

భావోద్యానమునందు క్రొత్తవలపుం బందిళ్ళలో కోరికల్
తీవల్ సాగెను పూలు పూచెను ; రసార్ద్రీభూతచేతమ్ములో
నీవే నేనుగ నేనె నీవుగ లతాంగీ ! యేకమైపోద మీ
ప్రావృణ్ణీరద పంక్తి క్రింద పులకింపన్ పూర్వపుణ్యావళుల్ !

మన దాంపత్యము సత్యమౌ ప్రణయ సామ్రాజ్యమ్ములో లోకులన్
గనియెన్ ; సాగెను భాగ్యనౌక కవితాకాళిందిలో ; నవ్య జీ
వన బృందావన దివ్యసీమ విహరింపన్ రమ్ము ! నే కొల్లగొం
దును నీ కోమల బాహుబంధనములందున్ కోటి స్వర్గమ్ములన్.

సాంధ్యశ్రీ

అంజనరేఖాపాఙ్గముల యంచులు దాటి, మనోజ్ఞ సల్లిఖా
కుంజములలో సుధా మధుర కోమల గీతిగ లాలపింతు ఓ
సంజగళాంగి! నీ ప్రణయ గానములో పులకింతునా — మనో
రంజని: పుష్పవృష్టి నయి రాల్చి నినున్ పులకింపజేతునా!

క్రొంజిగురాకు ప్రేళుల కురుల్ తడియార్చుచు కూరుచున్న అ
వ్యంజనమంగళాంగి! జడ అల్లుదునా — మకరంద మాధురీ
మంజుల మామక ప్రణయ మానస భావనలే ప్రఫుల్ల పు
ష్పాంజలి చేసి నీ యడుగులందు సమర్పణచేసికొందునా —

సంజవెలుంగులో పసిడిచాయల ఖద్దరు చీరగట్టి నా
రింజకు నీళ్ళుపోయు శశిరేఖవె నీవు; సుభద్రసూత్రినై
రంజితపాణి పల్లవము రాయుదునా — నిను మౌళిదాల్చి మృ
త్యుంజయమూర్తినై జమునితో తొడగొట్టి సవాలుచేతునా!

వైశాఖి

కుండలమీద పిచ్చికలు గుంపులుగూడె ; నఖండ చండ మా
ర్తాండుడు చేటలన్ జెరిగె నగ్నికణమ్ములు ; వెండిసిరి రచే
కొండలు నెత్తిపై పులుముకొన్నవి, రమ్య కిరణాళి మీ లతా
మండపమందు, ప్రేమమయ మానసముల్ మధురించి పొంగగన్.

బుడుత డుయేలలో నిదురపోవుచునుండెను ; పొట్టపొంగునై
ఉడుత పదేపదే అరచుచున్నది ; పిట్టలు చెట్టుకొమ్మలన్
వడబడి కూరుచుండె ; తలవంచెను చిట్టిగులాబి ; గాడుపుల్
సుడిగొనుచుండె నో కుసుమసుందరి ! మోమటు త్రిప్పబోకుమా !

ఉండుము — లేవబోకుము కృశోదరి ! నీ నుదుటన్ శ్రమాంబువుల్
నిండెను ; పైపయిం దుడుపనీ — సుషమా సుకుమారమైన నీ
గండయుగమ్ము వాడె వడగాలికి ; ఊయలలోన వచ్చి కూ
ర్చుండుము — స్వేచ్ఛమై కలసి యూగుద మాశలు మిన్నుముట్టగన్.

ప్రాభాతి

రేగిన ముంగురుల్ నుదుట ప్రేమ సుధా మధురైక భావముల్
ప్రోగులు వోయగా నిదురవోవు దయామయి ! నా యెడందలో
ఆగక పొంగు స్వాప్నిక రహస్యము లెవ్వియొ నీదు గుండెలో
దాగుడుమూతలాడ సరదా పడుచున్నవి కన్నులెత్తుమా !

ఈ గిజిగానిగూడు వలెనే మలయానిల రాగడోలలో
నూగుచునుండె నా తలపు లూరక ; నీ కబరీభరమ్ములో
మాగిన కేతకీ సుమ సమంచిత సౌరభవీచి పైపయిన్
మూగి స్పృశించి నా హృదయమున్ కదిలించుచునుండె ప్రేయసీ !

రాగము నందుకొన్నది తరంగిణి ; బాలమరీచిమాలికిన్
స్వాగతమిచ్చె పద్మిని ; హసన్ముఖమై మన దొడ్డిలోని పు
న్నాగము కుప్పవోసె సుమనస్సులు, కోవెలలో విపంచికల్
మ్రోగెను ; లెమ్ము ! పోదము ! ప్రమోదముతో మన మాతృపూజకున్

రాట్నసుందరి

రాటము మేళవించి, అనురాగము రాగము మాస్పృథుంబిస్తై
పాటయి మ్రోగ, నూల్ వడకు పావన భారత భాగ్యలక్ష్మి ! నీ
పాటలు పాణిపద్మములు భవ్యము లయ్యెను — వేలు లక్షలున్
కోటులు నూరుకోట్లు గయికొ మ్మిదె ముద్దులబాప టీవసల్.

పసుపుంబూతల లేతపాదములకున్ బారాణి గీలించి, నె
న్నొసటం గుంకుమ దిద్ది, కజ్జలము కన్నుందోయి గైసేసి, క్రొం
గుసుమంబుల్ తలదాల్చి, రాట్నముకడన్ గూర్చున్న నీ సుగా త్రిపో
ప్రసరించెన్ జయభారతీ మధుర శోభా భాగ్య సౌభాగ్యముల్.

పండెను దేవి ! నా వలపుపంటలు ; పింజలు పింజలైన యీ
గుండెయె యేకుగా వడకుకొంటివి ; నా బ్రతుకెల్ల దారమై
కండెలుగట్టె నీదు చరఖాపయి ; నేనిక చేరుమాలనై
యుండెద మెత్తగా పెదవు లొత్తుచు నీ వరవాల చేతిలో.

మధురస్మృతి

ఆ మనోహర మధుర సాయంతనమున
ఉపవన నికుంజ వేదిపై నుంటి నేను ;
చేత సుమరజ మూని వచ్చితివి నీవు
తిలకమును నా ముఖమ్ముపై దిద్ది తీర్ప.

ఒరగి ఒయ్యారమొలుక కూర్చుండినావు
అందములరాణివై అస్మదభిముఖముగ ;
చేరె మునుముందు నీ కుడిచేయి నాదు
అలిక ఫలకమ్ము తిలక విన్యాసమునకు.

పులక లెత్తించె తనువెల్ల చెలి ! మదీయ
చిబుక మంటి పైకెత్తు నీ చేతివ్రేళ్ళు ;
రాగరస రంజిత పరాగ రచ్యమాన
తిలక కళిక పరిమళమ్ములను చిందె.

"ఐనది సమర్పు, నోగ సింక అద్దమందు
చూచుకోను" డంటి వీవు నాజూకుగాను ;
"అటులనా" యంచు నటునిటు సరసి, నీదు
చెక్కుటద్దమ్ము కడ మోము చేర్చినాను.

"ఎంత ముద్దుగ దిద్దితి వేది యేది"
యనుచు నొక రెండు ముద్దుల నునిచినాను ;
పకపక మటంచు నవ్వి నీ పాణితలము
అడ్డమొనరించితివి చెక్కుటద్దమునకు.

నాటి ప్రేమార్ద్ర తిలక మీ నాడు విజయ
దీక్ష నిప్పించు రక్తార్ద్ర తిలకమయ్యె ;
ప్రియతమా ! రమ్ము చేయెత్తి పిలుచుచుండె
అమ్మ మనలను కరుణ కంఠమ్ము తోడ.

తపోభంగము

మానస సరోవరాంతర మధుకణాలు
మోసికొనివచ్చి సేవలు చేసిపోవు
మంచుమలమీది యాదిమ మౌనిమణికి
మందమంగ మందాకినీ మారుతములు.

స్వామి యర్ధ నిమీలితేక్షణములందు
ఏమి యాకాంక్షితమొ చెప్పలేము గాని
సర్వమంగళ పర్వత సార్వభౌము
పట్టి ముప్పొద్దు భక్తిమై పరిచరించు.

అమ్మునిరాజు గెల్చి విజయధ్వజ మెత్తెడి పూన్కి చెంగటన్
గ్రిమ్మరుచుండె మారుడు సతీయుతుడై సమయప్రతీక్షుడై;
తుమ్మెదనారితో — చివురుతూణముతో — విరజాజిపూల వి
ల్లమ్ములతో — శుకీపిక బలమ్ములతో — అతిలోకశూరుడై.

ఉచిత పూజోపహారము లూని గౌరి
మూడుకన్నుల మునిమౌళి ముందు నిలిచె;
వినయము భయమ్ము సిగ్గు ముప్పిరిగొనంగ
పలికె కలకంఠి చిగురుచేతులు మొగిడ్చి.

"వాచవులూరు పండ్లు గొనివచ్చితి స్వామికిఁ గానుకిచ్చుటన్
దాచుదునా ప్రభూ! మిసిమి తామరపాకులలోన; ప్రొద్దుగా
మా చదలేటి ప్రక్క మధుమాస మనోజ్ఞ మనోదయమ్ములో
పూచెను మొన్ననే పొగడపూ లివి, మాలలు గ్రుచ్చి యుంచితిన్!

వచ్చుచునున్న సూర్యభగవానుని చక్కిలిగింత కన్పుచే
విచ్చుచు విచ్చుచున్న అరవిందములందున పొంగి పెల్లుచో
వెచ్చని తియ్యదేనియలు భృంగకుమారిక లంటకుండగా
తెచ్చితి దొన్నెలందు నిడి దేవరవారికి ఆరగింపుగా!"

అందము చిందిపోవు చెవియందలి చెందొవ జారుచుండ "పూ
లందుకొనుం" డటంచు సుమనోంజలి ముందుకు జాచి శైలరా
ణ్ణందన వంగె — చెంగున అనంగుని చాపము వంగె — వంగ జా
తేందుధరుండు కాన్కలు గ్రహింపగ ఉన్నమితోర్ధ్వకాయుడై.

ఇచట శాంతమ్ము నిండార ఈమె చేతి
పైడి క్రొందమ్మి లందుకొన్నాడు హరుడు ;
అచట పంతమ్ము నిండార ఆమె చేతి
వాడి కెందమ్మి లందుకొన్నాడు మరుడు.

తియ్యవిల్కాడు వింట సంధించి విడిచె
అతిశయమ్మైన సమ్మోహనాశుగమ్ము ;
గౌరి కడగంటి చూపుతో కలిసిపోయి
గ్రుచ్చుకొనె నది ముక్కంటి గుండెలోన.

స్వర్ణదీ స్వర్ణ కంజ కింజల్కములకు
పసిమి దిద్దెడి గిరికన్య పాణితలము
పట్టుకొని వీడగాలేదు భవుడు ; మేను
పులకరింపగ వలపులు తొలకరింప.

ముద్దు లొలికెడి పగడాల మోవిమీద
తళుకు చిరునవ్వు ముత్యాలు తద్గుణింప
"స్వామి ! యేమిది ?" యనుచు లజ్జా వినమ్ర
ముఖి యయి యొకింత వారించె ముగుద మునిని.

అంత మహేశ్వరుండు హృదయమ్మును మెల్లగ నిగ్రహించి, అ
త్యంత తపోవిభంగమున కాగ్రహముం గొని, విఘ్నకారణ
మ్మెంతకు నెద్దియంచు గనియెన్ నలుదిక్కులు — కానుపించె సా
మంతనె పువ్వుటీరమున పూవిలుకాడు సతీసమేతుడై.

తత్క్షణము శూలి రూక్ష ఫాలేక్షణమున
ఉదయమందెను ప్రళయ మహోగ్ర శిఖలు ;
"పాహి పాహి ప్రభో ! ప్రభో ! పాహి" యనెడి
సురల యార్తధ్వనుల్ మింట సుళ్ళు తిరిగె.

అగ్గిశిఖ ఫాలనేత్రంపుటగ్గిలోన
భగ్గుమన్నాడు క్షణములో ప్రసవశరుడు
మంచుగుబ్బలి గుహలలో మారుమ్రోగె
శేటి జవరాలి జాలి కన్నీటిపాట.

ఆ కరుణగానమే — ఆ యనంత విరహ
విశ్వసంగీతమే — పంచమస్వరాన
గాన మొనరించినది మన "కాళిదాస"
కోకిలమ్మ "వియోగినీ" కూజితముల.

పుష్పవిలాపము

చేతులారంగ నిన్ను పూజించుకొరకు
కోడి కూయంగనే మేలుకొంటి నేను ;
గంగలో మున్గి ధౌతవల్కలము గట్టి
పూలు గొనితేర నరిగితి పుష్పవనికి.

నే నొక పూలమొక్కకడ నిల్చి, చివాలున కొమ్మవంచి గో
రానెడు నంతలోన విరు లన్నియు జాలిగ నోళ్ళు విప్పి "మా
ప్రాణము తీతువా" యనుచు బావురుమన్నవి — క్రుంగిపోతి — నా
మానసమం దెదో తళుకుమన్నది పుష్పవిలాప కావ్యమై !

"తల్లి యొడిలోన తలిరాకు తల్పమందు
ఆడుకొను మమ్ములను బుట్టలందు చిదిమి
అమ్ముకొందువె ! మోతు విత్తమ్ముకొరకు ?
హృదయమే లేని నీ పూజ లెందుకోయి ?

జడమతుల మేము ; జ్ఞానవంతుడవు నీవు ;
బుద్ధి యున్నది ; భావసమృద్ధి గలదు ;
బండబారెనటోయి నీ గుండెకాయ ?
శివునకై పూయదే నాల్గు చిన్నిపూలు ?

ఆయువు గల్గు నాల్గుగడియల్ కనిపెంచిన తీవతల్లి రా
తీయత దిద్ది తీర్తుము — తదీయ కరమ్ములలోన స్వేచ్ఛమై
నూయల లూగుచున్ మురియుచుందుము — ఆయువు దీరినంతనే
హాయిగ కన్నుమూసెదము — ఆయమ చల్లని కాలి వ్రేళ్ళపై.

గాలిని గౌరవింతుము సుగంధము పూసి, సమాశ్రయించు భృం
గాలకు విందు చేసెదము కమ్మని తేనెలు, మిమ్ముబోంట్ల నే
త్రాలకు హాయి గూర్తుము, స్వతంత్రుల మమ్ముల స్వార్థబుద్ధితో
తాళుము త్రుంపబోకుము ! తల్లికి బిడ్డకు వేరుసేతువే ?

ఆత్మసుఖమ్ము కోసమయి ! అన్యుల గొంతులు కోసి తెచ్చు పు
ణ్యాత్ముడ ! నీకు మోక్ష మెటులబ్బును ? నెత్తురుచేతిపూజ వి
శ్వాత్ముడు స్వీకరించునె ? చరాచరవర్తి ప్రభుండు మా పవి
త్రాత్మల నందుకోడె ? నడుమంత్రపు నీ తగులాట మేటికిన్ ?

ఊలుదారాలతో గొంతు కురి బిగించి
గుండెలోనుండి సూదులు గ్రుచ్చి కూర్చి
ముడుచుకొందురు ముచ్చటముడుల మమ్ము
అకట ! దయలేనివారు మీ యాడువారు.

గుండెతడి లేక నూనెలో వండి పిండి
అత్తరులు చేసి మా పేద నెత్తురులను
కంపు దేహాలపై గుమాయింపుకొరకు
పులుముకొందురు హంత ! మీ కొలమువారు.

అక్కట హోయిమేయు మహిషాసురు లెందరో నాల్గు ప్రక్కలన్
ప్రక్కలమీద చల్లుకొని, మా పసిమేనులు పాదుకాళ్ళతో
ద్రొక్కుచు దొర్లి — దొర్లి — మరురో జుదయాననె వాడి వత్తలై
రెక్కలు జారిపోన్ పరిహరింతురు మమ్ముల పెంటదిబ్బపై.

మా వెలలేని ముగ్ధ సుకుమార సుగంధ మరంద మాధురీ
జీవిత మెల్ల మీకయి త్యజించి కృశించి నశించిపోమె ; మా
యౌవన మెల్ల కొల్లగొని ఆపయి చీపురితోడ చిమ్మి మ
మ్మావల పారవోతురుగదా ! నరజాతికి నీతి యున్నదా ?

బుద్ధదేవుని భూమిలో పుట్టినావు
సహజమగు ప్రేమ నీలోన చచ్చెనేమి ?
అందమును హత్యచేసెడి హంతకుండ !
మైల పడిపోయెనోయి ! నీ మనుజజన్మ.

పూజ లేకున్న బాబు నీ పున్నెమాయె !
కోయబోకుము మా పేద కుత్తుకలను ;
అకట ! చేసేత మమ్ముల హత్యచేసి
బాపుకొనబోవు ఆ మహాభాగ్య మేమి !

ఇట్లు పుష్పాలు నన్ను చీవాట్లుపెట్టి
నట్లుగాన్ — పూలు కోయ చేయాడలేదు
ఏమితోచక దేవర కెరుకసేయ
వట్టిచేతులతో ఇటు వచ్చినాను.

అంగనయును శాల్లుతోన దిగుచున్నది క్రిందికి మెట్లమీదుగను

కుంతీకుమారి

అది రమణీయ పుష్పవన – మావనమం దొకమేడ – మేడపై
నది యొక మారుమూలగది – ఆ గది తల్పులు తీసి మెల్లగా
పదునయిదేండ్ల యీడుగల బాలిక – పోలిక రాచపిల్ల – జం
కొదవెడి కాళ్ళతోడ దిగుచున్నది క్రిందికి మెట్లమీదుగన్ !

కన్నియలాగె వాలకము కన్పడుచున్నది – కాదు కాదు – ఆ
చిన్ని గులాబి లేత అరచేతులలో – పసిబిడ్డ డున్న య
ట్లున్నది – ఏమి కావలయునో గద ఆమెకు – అచ్చుగుద్ది న
ట్లున్నవి రూపురేక – లెవరో యనరా దత డామెబిడ్డయే

దొరలు నానంద బాష్పాలో – పొరలు దుఃఖ
బాష్పములొగాని యవి గుర్తుపట్టలేము ;
రాలుచున్నవి ఆమె నేత్రాలనుండి
బాలకుని ముద్దు చెక్కుటద్దాలమీద !

పొత్తులలోని బిడ్డనికి పుట్టియుపుట్టకముందె యెవ్వరో
క్రొత్తవి వజ్రపుం గవచకుండలముల్ గయిచేసినారు ! మేల్
పుత్తడి తమ్మిమొగ్గ జిగిబుగ్గల ముద్దులు మూటగటు నీ
నెత్తురుకందు నెత్తుకొని నెచ్చెలి యెచ్చటి కేగుచున్నదో !

గాలితాకున జలతారు మేలిముసుగు
జారె నొక్కింత - అదిగొ ! చిన్నారిమోము !
పోల్చుకొన్నాములే ! కుంతి భోజపుత్రి
స్నిగ్ధ సుకుమారి ఆమె కుంతీ కుమారి !!

కడువేగమ్మున చెంగుచెంగున తరంగాల్ పొంగ ఆ తోట వెం
బడి గంగానది పారుచున్నయది బ్రహ్మాండమ్ముగా - అల్లదే
బుడుతన్ చేతులలోన బట్టుకొని యా పూబోడియుంగూడ ని
య్యెడకే వచ్చుచునుండె గద్గదికతో నేమేమొ వాపోవుచున్,

"ముని మంత్రమ్ము నొసంగనేల ? ఇదెబో మున్ముందు మార్తాండు ర
మ్మని నే కోరగనేల ? కోరితినిబో ఆతండు రానేల ? వ
చ్చెనుబో కన్నియనంచు నెంచక ననున్ జేపట్టగానేల ? వ
ట్టైనుబో పట్టినొసంగనేల ? అడుగంటెన్ కుంతిసౌభాగ్యముల్.

ఏ యెడ దాచుకొందు నిపు డీ కసిగందును ? కన్నతండ్రి "ఛీ
ఛీ" యనకుండునే ? పరిహసింపరె బంధువు ? లాత్మగౌరవ
శ్రీ యిక దక్కునే ? జనులు చేతులు చూపరె ? దైవయోగమున్
ద్రోయగరాదు – ఈ శిశువుతో నొడిగట్టితి లోకనిందకున్.

"ఈ విషాదాశ్రువులతోడ నింక నెంత
కాళ్ల మీమేను మోతు ? గంగాభవాని
కలుషహారిణి – ఈ తల్లి కడుపులోన
కలిసిపోయెద నా కన్న కడుపుతోడ."

అనుచు పసివాని రొమ్ములో నదుముకొనుచు
కుంతి దిగినది నదిలోన – అంతలోన
పెట్టె కాబోలు పవన కంపిత తరంగ
మాలికా డోలికల తేలితేలి వచ్చు !

మందసము రాక గనెనేమొ – ముందు కిడిన
యడుగు వెనుకకు బెట్టి దుఃఖాశ్రుపూర్ణ
నయనములలోన ఆశాకణాలు మెరయ
ఆ దెసకే చూచు నామె కన్నార్పకుండ.

దూరదూరాల ప్రాణబంధువు విధాన
అంతకంతకు తనకు దాపగుచునున్న
పెట్టె పొడవును; తన ముద్దుపట్టి పొడవు
చూచి తలయూచు మది నేమి తోచినదియొ ?!

"ఆత్మహత్యయు శిశుహత్య యనక గంగ
పాలు గానున్న యీ దీనురాలిమీద
భువనబంధునకే జాలిపుట్టెనేమొ
పెట్టె నంపించి తెరువు చూపెట్టినాడు."

"ఇట్టులున్నది కాబోలు నీశ్వరేచ్ఛ"
యనుచు విభ్రాంతిమై దిక్కు లరసికొనుచు
సగము తడిసిన కోకతో మగువ, పెట్టె
దరికి జని మెల్ల మెల్లగా దరికి తెచ్చి —

ఒత్తుగా పూలగుత్తుల నెత్తుపెట్టి –
పై చెరగు చింపి మెత్తగా ప్రక్కపరచి –
క్రొత్త నెత్తలిరాకుల గూర్చి పేర్చి –
ఒత్తుకొనకుండ చేతితో నొత్తిచూచి –

ఎట్టకేలకు దడదడ కొట్టుకొనెడి
గుండె బిగబట్టుకొని కళ్ళనిండ జూచి –
జొప్పముల సామ తడిసిన ప్రక్కమీద
చిట్టిబాబును బజ్జుండబెట్టె తల్లి.

చిన్ని పెదవుల ముత్యాలు చిందిపడగ
కలకలమటంచు నవ్వునేగాని, కన్న
యమ్మ కష్టము తన యదృష్టమ్ము కూడ
నెరుగ డింతయు నా యమాయికపుబిడ్డ.

చెదరు హృదయము రాయి చేసికొని పెట్టె
నలలలో త్రోయబోవును – వలపు నిలుప
లేక – చెయిరాక – సుతు కౌగిలించి వెక్కి
వెక్కి యేడ్చును – కన్నీరు గ్రుక్కుకొనును.

"భోగభాగ్యాలతో తులదూగుచున్న
కుంతిభోజుని గారాబు కూతురునయి
కన్న నలుసుకు ఒక పట్టె డన్నమైన
పెట్టుకో నోచనైతి పాపిష్ఠిదాన.

నన్నతిపేర్మిమై గనెడి నా తలిదండ్రుల ప్రేమ యర్థమౌ
చున్నది ; నేడు బిడ్డ నిట నొంటరిగా విడిపోవ కాళ్ళు రా
కున్నవి ; యేమి సేతు కనియున్ గనలేని యభాగ్యురాల నే
నన్నివిధాల – కన్నకడుపన్నది కాంతల కింత తీపియే !

పెట్టియలోన నొత్తిగిలబెట్టి నినున్ నడిగంగలోనికిన్
నెట్టుచునుంటి తండ్రి ! యిక నీకును నాకు ఋణంబుదీరె ; మీ
దెట్టుల నున్నదో మన యదృష్టము ! ఘోరము చేసినాను నా
పుట్టుక మాసిపోను ! నినుబోలిన రత్నము నాకు దక్కునే !

"పున్నమ చందమామ" సరిపోయెడి నీ వరహాల మోము నే
నెన్నటికైన చూతునె ! మరే ! దురదృష్టము గప్పికొన్న నా
కన్నుల కంతభాగ్యమును కల్గునె ? ఏ యమరైన ఇంత నీ
కన్నము పెట్టి ఆయువిడి నప్పటి మాటగదోయి నాయనా !

పాలబుగ్గల చిక్కదనాల తండ్రి !
వాలుగన్నుల చక్కదనాల తండ్రి !
మేలి నీలి ముంగురుల వరాల తండ్రి !
కాలు చెయి రాని తండ్రి ! నా కన్నతండ్రి !

కన్నతండ్రి నవ్వుల పూలు గంపెడేసి –
చిన్నినాన్నకు కన్నులు చేరెడేసి –
చక్కనయ్యకు నెరికురుల్ జానెడేసి –
చిట్టిబాబు నైె నిగనిగల్ పెట్టెడేసి –

బాలభానునిబోలు నా బాలు నీదు
గర్భమున నుంచుచుంటి గంగాభవాని !
వీని నే తల్లిచేతిలోనైన బెట్టి
మాట మన్నింపుమమ్మ ! నమస్సులమ్మ !"

దిక్కులను జూచి భూదేవి దిక్కుజూచి –
గంగదెన జూచి బిడ్డ మొగమ్ము చూచి –
సజల నయనాలతో ఒక్కసారి "కలువ
కంటి" తలయెత్తి బాలభాస్కరుని జూచె –

మరులు రేకెత్త బిడ్డను మరల మరల
నెత్తుకొనుచు పాలిండ్లపై నొత్తుకొనుచు
బుజ్జగింపుల మమకార ముజ్జగించి
పెట్టెలోపల నుంచి జోకొట్టె తల్లి.

ఆతపత్రమ్ము భంగి కంజాతపత్ర
మొండు బంగారు తండ్రిపై నెండ తగుల
కుండ సంధించి, ఆకులోనుండి ముద్దు
మూతిపై కట్టకడపటి ముద్దు నునిచి -

"నన్ను విడిపోవుచుండె మానాన్న" యనుచు
కరుణ గద్గద కంఠియై కంపమాన
హస్తములతోడ కాంతులల్లాడ కనులు
మూసికొని నీటిలోనికి ద్రోసె పెట్టె.

ఏటి కెరటాలలో పెట్టె యేగుచుండ
గట్టుపై నిల్చి అట్టె నిర్ఘాంతపోయి
నిశ్చల నిరీహ నీరస నిర్నిమేష
లోచనమ్ములతో కుంతి చూచుచుండె.

ధనుర్భంగము

అది మహాసభ – సీతా స్వయంవరార్థ
మచట గూడెను ; తళతళలాడు భూష
ణాలతో ఖండ ఖండాంతరాల దొరలు
శివ ధనుర్భంగమునకు విచ్చేసినారు.

బారులు తీర్చి భూపతులు బంగరు గద్దెలమీద గూరుచు
న్నారు – వెలుంగుచుండె నయనమ్ముల ముందొక పెద్దవిల్లు, శృం
గార మధూక మాలికను గైకొని జానకి చూచువారి నో
రూరగ తండ్రి ప్రక్క నిలుచున్నది ముద్దుల పెండ్లికూతురై !

ఆ కనుదోయిలో తొణుకులాడు సముజ్జ్వల దివ్యదీప్తి ము
ల్లోకము లేలు రాజసము లోగొనగా – రఘురామమూర్తి తా
నాకృతిగొన్న వీరరసమట్టుల నమ్మునిరాజు వెన్క నా
జూకుగ నిల్చియుండె ప్రియ సోదరుతో అభిరామమూర్తియై.

"స్వాగత ! మో స్వయంవర సమాగత రాజకుమారులారా ! మీ
యాగమనమ్ముచే హృది ప్రహర్ష పరిప్లుతమయ్యె - ఈ ధను
ర్యాగమునందు శంకర శరాసన మెక్కిడు నెవ్వ ; డా మహా
భాగు వరించు నా యనుగుపట్టి సమస్త సభాముఖమ్మునన్."

అని జనకుండు మెల్లగ నిజాసనమం దుపవిష్టుడయ్యె - మ్రో
గెను కరతాళముల్ ; నతముఖి ముఖపద్మము వైపు పర్వులె
త్తినవి నరేంద్రపుత్రుల సతృష్ణ విలోకన భృంగపంక్తి ; అ
ల్లన పులకించె మేను మిథిలాపురనాథుని ముద్దుబిడ్డకున్.

బిగువు నిండారు కొమ్ము టేనుగులవంటి
రాచవస్తాదు లెందరో లేచినారు ;
శివధనుర్భంగ మట్లుండ శృంగభంగ
మయ్యెను సమస్త సభ్య సమక్షమందు.

ముని చిరునవ్వుతోడ తన ముద్దుల శిష్యుని మోము జూచె - త
మ్మునకు ధనుస్సు నిచ్చి రఘుముఖ్యుడు జానకి నోరకంటితో
గనుచు, వినమ్రుడై గురువుగారికి - సింహకిశోరమట్లు ముం
దున కరుదెంచె నచ్చెరువుతో నృపతుల్ తలలెత్తి చూడగన్ !

"ఫెళ్ళ" మనె విల్లు – గంటలు "ఘల్లు" మనె – "గు
భిల్లు" మనె గుండె నృపులకు – "ఝల్లు" మనియె
జానకీదేహ – మొక నిమేషమ్మునందె
నయము జయమును భయము విస్మయము గదుర.

సిగ్గు బరువున శిరసు వంచినది ఒక్క-
సీతయే కాదు – సభలోని క్షితిపతులును ;
ముదముమెయి పూలు వర్షించినది సతీ శి
రోమణులె గాదు – దేవతాగ్రామణులును.

చెల్లరే విల్లు విరుచునే నల్లవాడు
పదిపదారేండ్ల యెలరాచపడుచువాడు
"సిగ్గు సి" గ్గంచు లేచి గర్జించినారు
కనులు గుట్టిన తెల్లమొగాలవారు.

లక్ష్మివంటి సీతామహాలక్ష్మి విజయ
లక్ష్మితో శ్యామునకు గృహలక్ష్మి యయ్యె ;
భరత జనయిత్రి ప్రేమ బాష్పాలలోన
అయ్యె నతివైభవముగ సీతమ్మ పెండ్లి.

ఊర్మిళాకుమారి

ధవుని వెనువెంట జనిన సీతామతల్లి
గడపివచ్చు వత్సర మొక గడియమాడ్కి ;
నాథు నెడబాసి శూన్యమౌ నగరిలోన
నెట్లు నిలచెదు ? పదునాలుగేండ్లు తల్లి !

రమణుడు చెంతనుండిన నరణ్యములే యపరంజి మేడలౌ -
రమణుడు లేక మేడలె యరణ్యములౌ – నిత నేమి జానకి
రమణికి రాణివాసమె అరణ్యనివాసము – నీవు నీ మనో
రమణుని బాసి ఘోరపుటరణ్యములో బడిపోతి విచ్చటన్ !

“వదినెయు నన్నగారు వనవాసము సేయగ నన్నగారి శ్రీ
పదముల సేవచేసికొను భాగ్యము స్వేచ్ఛగ నాకు గల్గు నీ
యదనున నీవు రావల” దటంచు ప్రియుండు నిరాకరింప, నీ
హృదయము క్రుంగి ; పొంగిపొరలెత్తిన దుఃఖము మ్రింగికొంటివే !

అత్తరి "పోయివత్తును ప్రియా! యిక నే"నను భర్త కెట్టి ప్ర
త్యుత్తర మీయలేక యెటులో తలయెత్తి యెలుంగురాని డ
గ్గుత్తికతోడ నీలి కనుగొల్కుల బాష్పకణమ్ము లాపుచున్
"చిత్త" మటన్న నిన్ను గన చిత్తము నీరగు నమ్మ ఊర్మిళా!

పైటచెరంగుతో పుడమిపై బడకుండగ నద్దుకొమ్ము నీ
కాటుక కన్నుదామరల కాలువలై ప్రవహించు వేడి క
న్నీటికణాలు - క్రిందపడనీయకు! ముత్తమ సాధ్వి వైన నీ
బోటి వధూటి బాష్పములు భూమి భరింపగలేదు సోదరీ!

అన్నపదమ్ములన్ గొలుచు నాస మనోహరు డేగినాడు - తా
జన్నది భర్తృపాద పరిచర్యకు ప్రేమపుటక్కగారు - ఏ
మున్నది దిక్కు నీ కిచట? నొంటరి వైతివి తల్లి! ఎంతయున్
జిన్నతనమ్ము - నీ వెటుల జేతువొ కోడరిక మ్మయోధ్యలో.

"నన్ను నా పుత్రు బంపి, అన్నను అయోధ్య
గద్దె నెక్కింప వీరకంకణము దాల్చు
లక్ష్మణకుమారు దేవేరులా!" యటంచు
ఆడిపోయదె కైక ని న్నహరహమ్ము.

క్రొవ్వలపు జవ్వనపు మూగకోరికలకు
దాపురమ్మైన మీ లేత కాపురమ్ము
చేతిమీదుగ నడవిపాల్ చేసినాడు
కనులగుట్టిన వేమొ రాకాసి విధికి !

చెల్లెం డిర్వురు ప్రాణవల్లభుల సంసేవించుచున్నారు – తా
నుల్లాసమ్మున సీత వల్లభునితో నుండెన్ వనిన్ నీ వెటుల్
తల్లీ ! భర్తృ వియోగ దుఃఖమున నుల్లం బల్లకల్లోలమై
యల్లాడన్ కడత్రోతువమ్మ ! పదునా ల్గబ్దమ్ము లేకాకృతిన్ !

నలుగురు "నంగనాచి గహనాలకు కాంతుని గెంటి యింటిలో
కులుకుచు కూరుచున్న" దనుకొందు రటంచు రవంతయేని చిం
తిలకుము తల్లి ! త్యాగమయదేవివి నీవని నీ చరిత్రమే
తెలుపుచునుండె – లోకము హృదిన్ గదలించు సదా త్వదశ్రుపుల్ !

కమ్మని జవ్వన మ్మడవిగాచిన వెన్నెల జేసి, భర్తృవా
క్యమ్మున కడ్డుచెప్పక మహత్తరమౌ పతిభక్తిలోన సీ
తమ్మను మించిపోయితివి – తావక దివ్య యశోలతా వితా
నమ్ములు ప్రాకిపోయె భువనమ్ముల, పుణ్యవతీవతంసమా !

అనసూయాదేవి

అల కలహాభోజనుని ఫలహారమునకు
నినుప గుగ్గిళ్ళు వండి వడ్డించినావు ;
అమ్మ నీ చేతి తాలింపు కమ్మదనము
భరతదేశాన గుమగుమ పరిమళించె.

అత్యపూర్వ మమోఘ మనంత మైన
తావక పతివ్రతా మహత్త్వమ్ములోన
ఆది సాధ్వీమణుల హృదయాలతోడ
నుక్కు సెనగలు తుకతుక ఉడికిపోయె.

వేద వేదాంత సౌవర్ణ వీథులందు
తిరుగుచుండెడి దివ్యమూర్తిత్రయమ్ము
నేడు నీ వంటయింట దోగాడుచుండె
గోరుముద్దలు గుజ్జనగూళ్ళు తినుచు.

కాలు కదపక బిడ్డ లుయ్యేలలందు
నూగునాడె ముల్లోకము లూగుచుండె;
కాలు వచ్చి గంతులువేయు కాలమునకు
ఇంత కెంతౌనొ? వింతబాలెంతరాల!

ఇయ్యఖిల ప్రపంచములనే తమబొజ్జల మాటుగొన్న బా
బయ్యలు ముష్వరున్ శిశువులై శయనించిరి నీ గృహాన - నీ
తియ్యని జోలపాటల కిదే పులకించెను సృష్టి యెల్ల - నీ
యుయ్యల తూగులో నిగురనొందెనులే పసునాల్గు లోకముల్ !!

గర్భము లేదు - కష్టపడి కన్నది లే - దిక బారసాల సం
దర్భము లే - దహో! పురిటిస్నానములున్ నడికట్లులేవు - ప
స్వర్భువనాలనుండి దిగివచ్చిరి నీ ప్రణయాంక పీఠి కి
యర్భకు? లంతులేని జననాంతర పుణ్య తపఃఫలమ్ములై.

అదియు నంతమే యెరుగనట్టి మహామహిమాన్వితులైన బ్ర
హ్మాదుల కుగ్గువెట్టి ఒడియం దిడి జోలలుపాడు పెద్ద ము
త్తైదువ! "ధన్యురాలవు" గదమ్మ! త్వదుజ్జ్వల కీర్తి గీతికా
నాదము మ్రోగె స్వర్గ భువనమ్ముల దైవతమౌని వీణపై.

అగ్గిని గల్పి మట్టుమరియాదలు - పుణ్య పురాణ పూరుషుల్
ముగ్గురు చేయవచ్చిన యమోఘపుటగ్నిపరీక్ష లోపలన్
నెగ్గితి వీ; వపూర్వములు నీ చరితల్ చెవిసోకి మేనులన్
గగ్గురుపాటు పుట్టినదిగా! ముగురమ్మల కొక్క పెట్టునన్!

కొంగులు బట్టి "మా పసుపుకుంకుమతో పతిభిక్ష పెట్టి మా
మంగళ సూత్రముల్ నిలుపు" మంచు సరస్వతి సర్వమంగళా
మంగళదేవతల్ ప్రణతమస్తకలై పడియున్నవారు నీ
ముంగిటిముందు నారదుని మోమున నవ్వులు నాట్యమాడగన్;

అమ్మవై నావు చతురాస్య హరి హరులకు -
అత్తవై తివి వాణీ రమాంబికలకు -
ఘనతమై అత్తగారి పెత్తనము చూపి
క్రొత్త కోడండ్ర నిక దిద్దుకోగదమ్మ!

మాతృప్రేమ పునీతమౌ సఫల దాంపత్యమ్ము నీ సొమ్ము, నీ
పాతివ్రత్యములోన అత్రితపముల్ పండెన్, వియద్గంగకే
యేతామెత్తెను నీయశస్సులు, గుమాయించెన్ జగమెల్ల నీ
యాతిథ్యమ్ము, నమస్సులమ్మ! అనసూయా! అత్రి సీమంతినీ!

సతీసావిత్రి

"నల్లనివాడు రక్తనయనమ్ములవాడు - భయంకర స్వరూ
పోల్లసనమ్మువాడు - గద నూని మహామహిషమ్ముపై ప్రవ
ర్తిల్లెడివాడు - నా ప్రణయదేవుని జీవధనమ్ము తెచ్చె - నో
ఖిల్ల పురంధ్రులార! కనిపింపడుగా? దయచేసి చెప్పరే!"

ఓ దీనత్వము రూపుగైకొనిన ప్రేమోన్మాదినీ! యేల నీ
వీ దారిం బడి దక్షిణాభిముఖవై యేతెంతు వీ కానలో?
నీ దిక్కై దరిజేర్చువా రెవరు లేనేలేరటే తల్లి! ప
దేదీ! మో మిటు త్రిప్పు మెవ్వతెవు దేవీ! నీవు సావిత్రివా!

చెడ్డది గొడ్డుబోతువిధి, చెల్లి! నిమేషముక్రింద పటికా
యొడ్డున గట్టుమీద నిలుచుండి హుటాహుటి రెండుచేతులన్
గొడ్డలి బట్టి కట్టియలు గొట్టెడి నీ హృదయేశు నెత్తిపై
గొడ్డలిపెట్టుపెట్టి పడగొట్టిన దుష్టకిరాతు డెవ్వడో!

నారదుడు చెప్పె – బెదరించె నాన్నగారు –
తల్లి బతిమాలె – నీ గుండె ధైర్యమేమొ !!
చా వెరింగియు కట్టుకొన్నావు నాడు !
కొదువయైపోయె పసుపు కుంకుమలు నేడు !

పెండ్లినా డమ్మ చెక్కిట బెట్టినట్టి
కాటుక యరాబు రవ్వంత కందలేదు ;
పెద్దముత్తైదువలు కాళ్ళ దిద్దినట్టి
పసుపు పారాణి కనుమాపు పడనెలేదు.

అత్తయు మామగారు జనుపాంధులు ; కానన భూములందు క్రొం
గ్రొత్తది కాపురమ్ము ; జనకుం డిట లేడు ; నిజేశు డిట్లక
స్మాత్తుగ కూలిపోయె ; కోరమాలిన క్రూర విధాత నేడు నీ
కుత్తుక కత్తిపెట్టి తెగగోసెను చిట్టెపు రాతిగుండెతో !

వదనశ్రీ వసివాడిపోయినది, జవ్వాట్లాడె లేగాను, నీ
మృదు పాదమ్ములు బొబ్బలెత్తినవి, నెమ్మేనెల్ల కంపించె వ
ట్టిది నీ నాథుడు నీకు దక్కుట – వధూటీ ! ఆగిపోవమ్మ ! అ
ల్లదిగో ! కాలుడు, చాలదూరమున ; నీ వందించుకోలేవులే !

"నా" యను దిక్కు లేని, పదునారవయేడును వచ్చిరాని, లే
బ్రాయపు చిట్టితల్లివి ! అరణ్యములో ! జమువెంట నొంటిగా
నాయువు దీరిపోవు పతికై పరువెత్తెదు ! నీ ప్రపత్తికిన్
మ్రోయవె దేవదుందుభులు ! మ్రొక్కవె ఈ పదునాల్గులోకముల్ !

బత్తెపుగింజ లేని పతి ప్రాణము కోసము వెంటనంటి ప
ర్వెత్తెడు పిచ్చిపిల్లవనియే తలపోసెనో – కచ్చగట్టి దం
డెత్తు సతీమతల్లివని యెంచెనో – చట్టున నిల్చిపోయినా
డుత్తదిగాదు చూడు మదిగో ! బిగబట్టిన దున్న పగ్గముల్ !

"వందన మో మహామహిషవాహన ! నీ దయచేత నాన్నకున్
నందను లబ్బినారు ; నయనమ్ములు గల్గెను మామగారికిన్ ;
హైందవసాధ్వికీ శుభము లన్ని లభించియు భర్తలేక ఆ
నందము గల్గునా ? నుతగుణా ! పతిభిక్ష ననుగ్రహింపుమా !"

"పతి నొసగు" మంచు దోసి లొగ్గితివో లేదో
చేతి పగ్గాలు సడలించె ప్రేతరాజు ;
పరచుచున్నది మహిష మంబరమునందు
వెంటబడుమమ్మ గుండె ద్రవించునేమొ !

చేతిమీదుగ ఎన్నెన్నో పూతపిందే
కాపురమ్ములు తీసిన ఘాతుకుండు !
నిండు ప్రాణాలు నిలువున పిండుకొనెడి
గుండెతడి లేని కర్కోటకుండువాడు !

కాలుని దున్నపోతు మెడ గంటల పట్టెడలోని కింకిణీ
జాల "ఘణం ఘణం" ధ్వనులు చల్లగ చల్లగ సాగి, దూర దూ
రాలకు పోయె – నీ యెలుగు రాసిన గొంతుక పిల్పులేల ? "ఓ
హో" లకు నంద డాత డడుగో ! కనిపించెడి కొండమల్పులో !

వైతరణీ ప్రవాహములు నైదొలగన్ – అసిపత్ర కానన
వ్రాతము స్వాగత మ్మిడె – సెబా ! పదిగో యమరాజధానియున్ !
ప్రేత పురీశు డేడి కనిపింపడు ! దుర్గములోన దూరినా
డాతడు – కోటతల్పు లకటా ! బిగియించిరి ద్వారపాలకుల్.

కడకంటన్ బ్రభవింప రక్తనది – సాక్షాత్ కాళికాదేవివై
నడికట్టుం బిగియించి నిల్చిన త్వదంతళ్ళ క్తికిన్ "ఫెళ్ళునన్"
గడియల్ గూలి "గభీలు" మంచు యమ దుర్గద్వారముల్ బ్రద్దలై
పడియెన్ ధాత్రి "చిరాయురస్తు" జగదంబా నీకు నీ భర్తకున్ !

"భగవంతుం డొక డున్న నాకిదును నా ప్రాణేశు - లేకున్న ఈ
జగముల్ నిల్చునె" యంచు భారతసతీ సామర్థ్యముల్ ప్రోతమో
యగ గర్జించితి వమ్మ! దండధర బాహాదండ చండ ప్రచం
డ గదాదండము బెండువోయినది బిడ్డా! నీదు క్రోధాగ్నికిన్ !

నిఖిల లోకైక సాధ్వివి నిన్ను కన్న
భరత జనయిత్రి భాగ్యాలు పండెనమ్మ!
మెచ్చుకొన్నాడు నీ భర్త నిచ్చినాడు
పుచ్చుకోవమ్మ నీ పూర్వపుణ్యఫలము!

విశ్వవిచిత్ర మైనది పవిత్రము నీ చరితమ్ము - దిక్కులన్
శాశ్వతమయ్యె తావక యశశ్శశి కాంతులు - నీవు రాజ రా
జేశ్వరివే పతివ్రతల కెల్లను - పచ్చనితల్లి! ఇంత కా
యశ్వపతిక్షితీంద్రుడు కృతార్థుడులే నిను గన్న తండ్రియై ||

పోతన

గంటము చేతిలోది ములుగఱ్ఱయొ ? నిల్కడ యింటిలోననో
పంటపొలాననో ? చేయునది పద్యమొ సేద్యమొ ? మంచమందు గూ
ర్చుంటివొ మంచయందొ ? కవివో గడిదేరిన కర్షకుండవో ?
రెంటికి చాలియుంటివి నరే కలమా హలమా ప్రియంబగున్ !

కాయలుగాచిపోయినవిగా యరచేతులు ! వ్రాతగంటపున్
రాయిడి చేతనా ? మొరటు నాగలిమేడి ధరించి సేద్యమున్
జేయుటచేతనా ? కవికృషీవల ! నీ వ్యవసాయదీక్ష "కా
హా" యని యింతలేసి కనులార్పక చూచిరిలే దివౌకసుల్ !

మెత్తని చేయినీది ; సుతిమెత్తని చిత్తమువాడ వంచు నీ
పొత్తమె సాక్ష్యమిచ్చు ; పొలమున్ హలమున్ గొని దున్నుచో నెటుల్
గిత్తల ముల్లుగోల నదలించితివో ! వరిచేలపై న
వ్వెత్తుగ వ్రాలుచో పరిగపిట్టల నెట్టుల తోలినాడవో !

"నమ్మము తల్లి నాదు వచనమ్ము ; ధనమ్మునకై బజారులో
అమ్మను జేశ్వరాధముల కమ్మను ని" న్నని బుజ్జగించి నీ
గుమ్మములోన నేడ్చు పలుకుంజెలి కాటుకకంటి వేడి బా
ష్పమ్ములు చేతితో తుడిచివైచెడి భాగ్యము నీకె యబ్బెరా !!

గంటలు కట్టుకొంటివటగా ! "విటగాండ్రను బోలునట్టి యీ
కుంటి కురూపి భూపతులకుం గవితాసుత నీయ" నంచు ; ఆ
పంటవలంతియల్లునకె భాగవతమ్మును ధారవోసి, ని
ష్కంటక వృత్తికై నడుముగట్టితి వెంతటి పుణ్యమూర్తివో !

అచ్చపు జుంటితేనియల, నైందవ బింబ సుధారసాల, గో
ర్వెచ్చని పాలమీగడల, విచ్చెడి కన్నెగులాబి మొగ్గలన్
మచ్చరికించు ఈ మధుర మంజుల మోహన ముగ్ధ శైలి నీ
వెచ్చట నేర్చినావు ? సుకవీ ! సుకుమారకళా కళానిధీ !

కమ్మని తేట తెల్గు నుడికారము తేరిచి కూర్చి చాకచ
క్యమ్ముగ కైత అల్లు మొనగాండ్రు కవీశ్వరు లెంతమంది లో
కమ్మున లేరు – నీవలె నొకండును భక్తి రసామృత ప్రవా
హమ్ముల కేతమెత్తిన మహాకవి యేడి తెలుంగుగడ్డపై ?

ఎండిన మ్రోడులే కిసలయించెనొ ! యేకశిలాపురమ్ములో
బండలు పుల్కరించెనొ ! అపార ముదమ్మున తెల్గుతల్లికిన్
గుండెలు పొంగిపోయి కనుగొల్కులు నిండెనొ ! పచ్చిపైరులే
పండెనొ ! జాలువారిన భవత్ కవితామృత భక్తిధారలన్ !

భీష్మునిపైకి కుప్పించి లంఘించు గో
పాల కృష్ణుని కుండలాల కాంతి
కరిరాజు మొరపెట్ట పరువెత్తు కరివేల్పు
ముడివీడి మూపుపై బడిన జుట్టు
సమరమ్ము గావించు సత్య కన్నులనుండి
వెడలు ప్రేమ క్రోధ వీక్షణములు
కొసరి చల్దులు మెక్కు గొల్ల పిల్లల వ్రేళ్ళ
సందు మాగాయ పచ్చడి పసందు
ఎటుల కనుగొంటివయ్యా ! నీ కెవరు చెప్పి
రయ్యా ! ఏరాత్రి కలగంటివయ్యా ! రంగు
కుంచెతో దిద్దితీర్చి చిత్రించినావు !!
సహజ పాండితి కిది నిదర్శనమటయ్యా !!

ముద్దులుగార — భాగవతమున్ రచియించుచు, పంచదారలో
నద్దితివేమొ గంటము మహాకవిశేఖర ! మధ్య మధ్య — అ
ట్లద్దక — వట్టిగంటమున నట్టిటు గీచిన తాటియాకులో
పద్దెములందు — ఈ మధుర భావము లెచ్చటనుండి వచ్చురా !

"భాగవతమ్ము భాగ్య పరిపాకమ ఆంధ్రుల కెల్ల — దానిముం
దాగగజాల వే కవిత" అంచు నభంభున దేవదుందుభుల్
మ్రోగినవేమొ ! నీవు కలముంగొని కావ్యము వ్రాయ చిందిపో
సాగినవేమొ ! తీయని రసాల రసాలు త్వదీయ లేఖినిన్ !

వేసము మార్చి యిన్ని దిగవేసి యథా సొవరింపకుండ శ్రీ
వ్యాసుని గ్రంథ మాంధ్రమున వ్రాసితి వందము చింద ; నీద అ
గ్రాసనమయ్యె ; ఆంధ్రకవులందు ; వరాలకు నెత్తు కెత్తుగా
ఆ పొగసైన పద్దెము లయారె ! తయారగు నీ కలాననే !!

ఖ్యాతి గడించుకొన్న కవు లందరు లేరె ! అదేమి చిత్రమో
పోతన యన్నచో కరిగిపోవు నెడంద, జోహారుసేతకై
చేతులు లేచు ; ఈ జనవశీకరణాద్భుతశక్తి చూడగా
అతని పేరులో గలదొ ! ఆయన గంటములోన నున్నదో !

ఆంధ్ర విద్యార్థి

సర్వభూమీ పూజ్య గీర్వాణ భాషా మ
తల్లి గారాబంపు తల్లి నాకు
అత్యంత సుకుమారి ఆంధ్రభాషా యోష
అల్లారు ముద్దుల చెల్లి నాకు
నవనవోన్మేష సుందరమూర్తి సాహితీ
లక్ష్మియే అర్ధాంగ లక్ష్మి నాకు
కమనీయ మృదుపదక్రమ కవితాబాల
కలికి పల్కుల పసికందు నాకు

పాణినీయులు దేశికప్రభులు నాకు
సరసవాఙ్మయపురము కాపురము నాకు
వాణి వాయించు మాణిక్య వీణలోని
యర్థమెరిగిన "ఆంధ్ర విద్యార్థి నేను!"

ఉ ద య శ్రీ

ఒకమాటు కనుమోడ్చుచుందు బమ్మెరవారి
మందార మకరంద మధుర వృష్టి
ఒక మాటు మూర్కొనుచుందు తిమ్మనగారి
పారిజాత వినూత్న పరిమళమ్ము
ఒకమాటు చవిచూచుచుందు పెద్దనగారి
ద్రాక్షాగుళుచ్ఛ సుధా సుధార
ఒకమాటు విహరించుచుందు పింగళివారి
వరకళాపూర్ణ సౌవర్ణ శిఖరి

ఒకట కవితా కుమారితో నూగుచుందు
గగన గంగా తరంగ శృంగారడోల
ఆంధ్ర సాహిత్య నందనోద్యాన సీమ
నర్థివిహరించు "ఆంధ్ర విద్యార్థి" నేను.

కాళిదాస కవీంద్ర కావ్యకళావీథి
పరుగులెత్తెడి రాచబాట నాకు
బట్టబాణుని ముద్దుపట్టి కాదంబరి
కథలు చెప్పెడి చెల్మికత్తె నాకు

భవభూతి స్నేహార్ద్ర భావవైభవ గీతి
కరుణారసాభిషేకమ్ము నాకు
వాల్మీకి కవిచక్రవర్తి భావస్ఫూర్తి
ఆటలాడెడి పూలతోట నాకు

భారతీదేవి మృదులాంక భద్రపీఠి
ముద్దులొలికెడి రతనాల గద్దె నాకు
తెలుగుతోటల సంస్కృత వనలతాళి
నంటుత్రొక్కెడి "ఆంధ్ర విద్యార్థి" నేను.

అస్వాతంత్రుడు

నేనొక దగ్ధజీవనుడనే అయినాను - మదీయ మానసో
ద్యానమునిండ రక్కసిపొదల్ చిగిరింతలు గారకంపలే
గాని, పదేపదే పయిరుగాలికి నూగు గులాబి గుత్తులే
కానగరావు - స్వేచ్ఛయును గల్గునె యీ కరుణావిహారికిన్ ?

నేనొక వెట్టిమొట్టికవినే అయినాను - మదీయ జీవితా
ఖ్యానమునందు క్లిష్టగతి కష్టసమన్వయ దుష్టసంధులే
కాని సుగమ్య సుందర సుఖంకర సూక్తి సువర్ణ పంక్తియే
కానగరాదు - బోధమును గల్గునె యీ కవితా విలాసికిన్ ?

నేనొక జీర్ణశిల్పకుడనే అయిపోయితి - నా యులిన్ సదా
పీనుగ మొండెముల్ పునుకపేరులు కుంటికురూపి బొమ్మలే
కాని, వినూత్న యౌవన వికాస మనోహర రూపరేఖయే
కానగరాదు - తృప్తియును గల్గునె యీ తృషితాంతరాత్మకున్ ?

నేనొక క్లిష్టగాయకుడనే అయిపోయితి - నా విపంచిపై
దీన గళముతో తెగిన తీగలమీద విషాదగీతులే
కాని, రసంబు పొంగి పులకల్ మొలపించు ప్రమోదగీతియే
కానగరాదు - స్థాయియును గల్గునె యీరసలుబ్ధజీవికిన్ ?

నేనొక రంగలంపటుడనే అయినాను - మదీయ నాటకా
స్థానములో బుసల్ గుసగుసల్ సకిలింతలు చప్పరింతలే
కాని, సెబాసటంచు రసికప్రవరుల్ తలలూపి మెచ్చులే
కానగరాదు - సిద్ధియును గల్గునె యీ నటనావిలాసికిన్ ?

నేనొక కష్టకర్షకుడనే అయినాను - మదీయ బుద్ధి మా
గాణము నిండ ఒడ్డు మెరకల్ రవపెంకులు రాలురప్పలే
కాని, పసందుగా పసిడి కంకులు వంగిన పంటపైరులే
కానగరావు - పుష్టియును గల్గునె నిష్ఠదరిద్రమూర్తికిన్ ?

నేనొక నష్టజాతకుడనే అయినాను - మదీయ జన్మ చ
క్రాన కుజాష్టమాది కుటిలగ్రహ కుండలి క్రూర దృష్టులే
కాని, త్రికోణ కేంద్ర శుభగ గ్రహ వీక్షణ సామరస్యమే
కానగరా - దదృష్టమును గల్గునె యీ దురదృష్టమూర్తికిన్ ?

ఉ ద య శ్రీ

నేనొక భగ్ననావికుడనే అయినాను — మదీయ భావనాం
భోనిధిలో మహామకరముల్ సుడిగుండములున్ తుఫానులే
కాని, సుధా సుధాకిరణ కల్పక దివ్యమణీ వితానమే
కానగరాదు – అద్దరియు గల్గునె ఈ యెదురీతగానికిన్ ?

నేనొక దీనభిక్షుకుడనే అయినాను — మదీయ జీర్ణగే
హాన దరిద్రదేవత మహా వికట ప్రళయాట్టహాసమే
కాని, యదృష్టలక్ష్మి కడకంటి సుధా మధురార్ద్రదృష్టియే
కానగరాదు – భాగ్యమును గల్గునె ఇట్టి యభాగ్యమూర్తికిన్ ?

నేనొక వ్యర్థతాపసుడనే అయినాను — మదీయ సంతత
ధ్యాన సమాధిలో వెకిలిదయ్యపు నూకల వెక్కిరింతలే
గాని, ప్రసన్న భావ కళికా లవలేశ విలాసమేనియున్
గానగరాదు — ముక్తియును గల్గునె యీ పరితప్తమౌనికిన్ ?

తెనుగుతల్లి

కనిపింపదే నేడు ! కాకతీయ ప్రాజ్య
సామ్రాజ్య జాతీయ జయపతాక
వినిపింపదే నేడు ! విద్యానగర రాజ
సభలోని విజయ దుందుభుల మ్రోత
చెలగదే నేడు ! బొబ్బిలికోట బురుజుపై
నాంధ్రపాపయ తళత్తళల బాకు
నిప్పచ్చరంబయ్యెనే నేడు — వీర ప
ల్నాటి యోధుల సింహనాదలక్ష్మి
చెక్కు చెదరని — యేనాడు మొక్కవోని —
ఆంధ్ర పౌరుష మిప్పు డధ్వాన్న మయ్యె ;
మరల నొకమాటు వెనుకకు మరలి చూచి
దిద్దుకోవమ్మ ! బిడ్డల తెనుగుతల్లి!

రాజరాజుల చరిత్రల నాలపించెడి
గౌతమీ గద్గద కంఠరవము
కృష్ణరాయల కీర్తిగీతాలు కడుపులో
జీర్ణించుకొను హంపి శిథిలశిలలు
అలనాటి కాకతీయుల పౌరుషము ద్రవ్వి
గంపకెత్తెడి ఓరుగంటి బయలు
బలితంపు రెడ్డి బిడ్డల సాము గరిడీలు
రాటుతేలిన కొండవీటి తటులు
విని – కని – తలంచుకొని గుండె ప్రిలిపోయి
వేడి వేడి నిట్టూర్పులే విడిచినాము !
గుడ్డ గట్టిన కడుపెడు కొడుకులుండి
యిల్లు వాకిలి కరవైన తల్లివీవు !!

"రాయి గ్రుద్దును" నీ పురా శిల్పసంపత్తి
అమరావతీ స్తూప సముదయంబు ;
"చదివించు" నీ మహాసామ్రాజ్య కథల నాం
ధ్ర ఙ్మాపతుల జయస్తంభ లిపులు ;

"గళమెత్తిపాడు" నీ గానసౌభాగ్యమ్ము
        రమణీయముగ త్యాగరాయ కృతులు ;
"వేనోళ్ళచాటు" నీ వీర మాతృత్వమ్ము
        పలనాటివీరుల పంబ కథలు ;
"వల్లెవేయును" నీ వైభవ ప్రశస్తి
హోరుమంచును నేడు మా ఓడరేవు ;
బ్రతికిచెడియున్న నీ పూర్వ భాగ్యరేఖ
చెరిగిపోలేదు తల్లి ! మా స్మృతిపథాల !!

గంటాన కవితను కదను త్రొక్కించిన
        "నన్నయభట్టు" లీనాడు లేరు
కలహాన కంచుఢక్కల నుగ్గునుగ్గు గా
        వించు "శ్రీనాథు" లీవేళ లేరు
అంకాన వాణి నోచార్చి జోలలు పాడు
        "పోతనామాత్యు" లీప్రొద్దు లేరు
పంతాన ప్రభువుచే పల్లకి నెత్తించు
        కొను "పెద్దనార్యు" లీ దినములేరు

"వాణి నా రాణి" యంచు సవాలు కొట్టి
మాట నెగ్గించు వీరు లీ పూట లేరు
తిరిగి యొకమాటు వెనుకకు తిరిగి చూచి
దిద్దుకోవమ్మ ! బిడ్డల తెనుగుతల్లి !

కవులకు బంగారు కడియాలు తొడిగిన
రాయల గన్న వరాల కడుపు
సీసాలతో కవితాసార మిచ్చు శ్రీ
నాథుని గన్న రత్నాల కడుపు
భద్రాద్రిలో రామభద్రు స్థాపించు గో
పన్నను గన్న పుణ్యంపు కడుపు
జగ మగంటిమి నర్దైసల్ వెలార్చిన పాప
రాయని గన్న వజ్రాల కడుపు
పిసినిగొట్టు రాజులకును – పిలకబట్టు
కుకవులకు – పిచ్చిపిచ్చి భక్తులకు – పిరికి
పందలకు – తావు గాకుండ ముందు ముందు
దిద్దుకోవమ్మ బిడ్డల తెనుగుతల్లి !

రా॥

కల్యాణగీతి

శ్రీకరమ్ములు మీకు నాట్యైకలోల
శివ జటాజూట గాంగేయ శీకరములు ;
రంజితమ్ములు మీకు శర్వాణి చరణ
కంజ మంజుల మంజీర శింజితములు.

జయోస్తు

రాజమహేంద్ర కవీంద్రు రత్నాల మేడలో
పసిడి గిన్నెల నుగ్గుబాలు త్రాగి
సోమయాజులవారి హోమవేదికలపై
అల్లారు ముద్దుగా నాటలాడి
శ్రీనాథుల సువర్ణ సీసమాలికలలో
హాయిగా తూగుటుయ్యాల లూగి
భాగవతులవారి పంచపాళీలలో
మెత్తని శయ్యాల నొత్తిగిల్లి
విజయ విద్యానగర రాజవీథులందు
దిగ్గజమ్ములమీదనే తిరిగి తిరిగి
కంచు జయభేరి దెసల మ్రోగించుకొన్న
ఆంధ్ర కవితాకుమారి! "జయోస్తు" నీకు.

కారా

కవితాకుమారి

జడయల్లి జడకుచ్చులిడ "రాయప్రోలు" "త
ల్లావఝ్ఝుల" కిరీట లక్ష్మి నింప
"పింగళి" "కాటూరి" ముంగురుల్ సవరింప
"దేవులపల్లి" శ్రీతిలక ముంప
"విశ్వనాథ" వినూత్న వీధుల కిన్నెర మీట
"తుమ్మల" రాష్ట్రగాన మ్మొనర్ప
"వేదుల" "నాయని" వింజామరలు వేయ
"బసవరాజు" "కొడాలి" పదములొత్త

"అడివి" "నండూరి" భరతనాట్యములు సలుప
"జాషువా" "ఏటుకూరి" హెచ్చరిక లిడగ
నవ్యసాహిత్య సింహాసనమున నీకు
ఆంధ్ర కవితా కుమారి ! "దీర్ఘాయురస్తు"

బీద పూజ

“వాడిన గ్రుడ్డిపూలు గొనివచ్చెను వీ” డని జాలిమోము నా
నాడకుమో దయామయ ! యథార్థము నీకడ విప్పి చెప్పెద న్
రాడుటలేదు – పూలకొరకై పువుదోటను చేసు కొంటి నే
న్నాడను – పుష్పమొక్కటయినన్ లభియింపగ లేదు నాకటంచే

వారలు పెద్ద పెద్ద ధనవంతుల బిడ్డలు – మంచి మంచి బం
గారపు పూలబుట్టలను గైకొని పోయిరి ముందుగానె – సూ
బూరుగుచెట్టుక్రింద పడిపోయిన గోడల పూరిపాకలో
దూరిన లేత వెల్గులకు దుప్పటి నెత్తితి అమ్మ లేపినన్,

లేచి – చిరుచాప నొకమూల దాచిపెట్టి
ప్రాత తాటాకుబుట్టను చేత బట్టి
పొంత లోపలి జల మింత పుక్కిలించి
తల్లి కాళ్ళకు వంగి వందన మొనర్చి.

తెలతెలవారుచుండ జనితిన్ విరితోటకు – తోటమాలి త
ల్పులు బిగియించె నా చినిగిపోయిన గుడ్డలు నన్ను జూచి; కా
ళుల బడి, గట్టిగమంటి, యేటులో బతిమాలి యవస్థనంది లో
పల బడినాను – చెంత గనుపట్టిరి మిత్రులు పూలుగోయుచున్.

చకచక పూలు గోసికొని పాగిరి వారలు – శూన్య కుంజ మా
లిక వెటు చూచినన్; మిగులలేదొక పుష్పము కూడ నాకు; నే
నొకచెన విన్నబోయి నిలుచుంటి; ననున్ గని వార లందరున్
పకపక నవ్వినారు – తలవంచితి నేనొక కొమ్మచాటునన్.

వట్టి పూమొక్కలన్ని నా వంక జూచి
ప్రసవ బంధాలు సడల బాష్పములు రాల్చె;
చేతిలో నున్న బుట్టను చింపివైచి
తిరిగివచ్చితి గుండెలు దిగబడంగ.

ఇంటికి వచ్చుచుండ గనిపించిరి దేవర దేవళమ్ములో
మంటపమందు పుష్పములు మాలలు గ్రుచ్చుచు వారు – పోయి కూ
ర్చుంటిని నేనుకూడ నొకచో నొక స్తంభము వెన్క – ఇంతలో
గంటలు మ్రోగి – అర్చనలకై గుడిలోనికి పోయి రందరున్.

పూజలై మిత్రు లిండ్లకు పోయినారు
రిక్తహస్తాల నిన్ను దర్శింపలేక
మండపము ప్రక్క ధూళిలో నిండియున్న
గ్రుడ్డిపువ్వులనే యేరుకొంటి నేను.

పరిమళములేక – ఎవరికి పనికిరాక –
పారవేయ బాటల ప్రక్కబడి – కరాళ
కాల పురుషుని కారు చక్రాల క్రింద
బ్రతుకలేని దరిద్ర పుష్పమ్ము లివ్వి.

ఈ యనాథ సుమాలనే – ఈ విశీర్ణ
జీర్ణ కుసుమాలనే – ఈ కృశించు మ్లాన
హీన దీన ప్రసూనాలనే – త్వదంఘ్రు
సేవకై దోయిలించి తెచ్చితిని నేను.

పూల దోసిలి కన్నీట బొరలిపోయె
విరుల మాలిన్య మంతయు వెడలిపోయె
ఆగియుంటి ప్రభూ! స్వామి యాజ్ఞకొరకు
ఆదరింతువో లేదో నా బీద పూజ!

సార్థకత

అర్చకు లొనర్చు పూజల నందుకొనుచు
గుళ్ళలోపల హాయిగా కూరుచున్న
దైవముల తలకెక్కి తైతక్కలాడి
కులుకరింపగ మామది కోర్కె లేదు.

గంధపొడి గాలిపై చల్లి విందులిడి మ
రంద బిందువులు మిళిందబృందములకు
సిగ్గు విడనాడి ఉచ్ఛిష్ట జీవితమ్ము
గడపుటకు మా మదిని కౌతుకమ్ము లేదు.

హాయి మేయుచు శయ్యాగృహాంతరముల
పూలపాన్పులపై బడి పొరలుచున్న
మనుజ మహిపాల అడుగున మణగిపోయి
కమలిపోవగ మాకు నుత్కంఠ లేదు.

తొడిమ లెడలించి చించి తంతువులతోడ
గొంతులు బిగించి దండలు గ్రుచ్చి మమ్ము
ముడుచుకొను మోహనాంగుల ముడులమీద
పేషనులు దిద్ద మా కభిలాష లేదు.

ప్రణయినీ మృదులాంగుళీ రచిత పుష్ప
దామమై ప్రేమమయు కంఠసీమ నలరి
వలపు కౌగిళ్ళ సందున నలిగి నలిగి
పరవశత నంద మాకు సంబరము లేదు.

ఒక ప్రశాంతప్రభాతాన ఒక్క మంద
మలయ మారుతవీచికలో పులకరించి
మెల్లగా తల్లి చల్లని కాళ్ళపైన
రాలి కను మూసికొనుటె సార్థకత మాకు.

స్వేచ్ఛాపుష్పాలు

శాంతిపూర్ణ సత్యాగ్రహ సమరమందు
జీవితమ్ముల నర్పణ సేయునట్టి
ధన్యమూర్తులు నడచెడి దారులందు
కాపురము సేయగా కోర్కె గలదు మాకు.

దేశదాస్య విముక్తికై దీక్షనూని
బందిఖానాల బ్రతుకులు బలియొనర్చు
త్యాగమూర్తుల పాదపరాగ మొడల
పులుముకొన నెంతయో కాంక్ష గలదు మాకు.

కట్టుకొన గుడ్డ, త్రాగంగ గంజి లేక
గుడిసెలందు పేరాకట కుములుచున్న
కష్టజీవుల నిట్టూర్పు కాకలందు
కమలిపోవగ కోరిక గలదు మాకు.

విజయఘంటా ధ్వనులు వినువీథి నిండ
ప్రజలు సాగింప జాతీయ పథము వెంట
కదలు స్వాతంత్ర్యరథము చక్రాల క్రింద
నలిగిపోవ సముత్కంఠ గలదు మాకు.

దాస్యబంధ విముక్త స్వతంత్ర భరత
మాతృకంఠాన ఒక పుష్పమాల యగుచు
తల్లి యానందబాష్పాల తడిసి తడిసి
పులకరింపగ అభిలాష గలదు మాకు.

ఒక ప్రశాంతప్రభాతాన ఒక్క మంద
మలయ మారుత వీచిలో పులకరించి
మెల్లగా తల్లి చల్లని కాళ్ళపైన
రాలి కనుమూసికొనుటె సార్థకత మాకు.

మాతృశ్రీ

అగ్రశృంగమంబౌ హిమాలయం బే తల్లి
మౌళి జుట్టిన మల్లెపూలచెండు
గోదావరీ కృష్ణలే దేవి కటిసీమ
ప్రేలాడు అణిముత్యాల సరులు
ఆంధ్రసముద్ర మే యమ్మ పాదాలపై
జీరాడు పట్టుకుచ్చెల చెరంగు
నలుబదికోట్ల వీరులు భారతీయు లే
కల్యాణి చల్లని కడుపుపంట

ఆమె బ్రహ్మర్షి జాత కల్యాణగీత
ధర్మసముపేత వేదమంత్రప్రపూత
విశ్వవిఖ్యాత సుశ్రీల వెలయుగాత
పరమకరుణాసమేత మా భరతమాత !!

నమస్తే

ఎలుక గుఱ్ఱముమీద నీరేడు భువనాలు
పరువెత్తి వచ్చిన పందెకాడు
ముల్లోకముల నేలు ముక్కంటి యింటిలో
పెత్తన మ్మొనరించు పెద్దకొడుకు
"నల్లమామా" యంచు నారాయణుని పరి
యాచకాలాడు మేనల్లుకుఱ్ఱ
వడకుగుబ్బలి రాచవారిబిడ్డ భవాని
నూరేండ్లు నోచిన నోముపంట

అమరులం దగ్రతాంబూల మందు మేటి
ఆరుమోముల జగజెట్టి అన్నగారు
విఘ్నదేవుడు వాహ్యాళి వెడలివచ్చె
ఆంధ్రవిద్యార్థి ! లెమ్ము జోహారు లిడగ !!

తిలకమ్ముగా దిద్ది తీర్చిన పూవ జా
బిలి రేక లేత వెన్నెలలు గాయ
చిరుబొజ్జ జీరాడు చికిలి కుచ్చెల చెంగు
మురిపెంపు పాదాల ముద్దుగొనగ

కొ॥

జలతారు పూలకుచ్చుల వల్లెవాటుతో
త్రాచు జందెములు దోబూచులాడ
కొలుచు ముప్పదిమూడు కోట్ల దేవతలపై
చల్లని చూపులు వెల్లివిరియ
గౌరికొమరుడు కొలువు సింగారమయ్యె
జాగుచేసినచో లేచి సాగునేమొ
తమ్ముడా! రమ్ము స్వామి పాదములు బట్ట;
చెల్లెలా! తెమ్ము పువ్వుల సజ్జ, రమ్ము.

కొలుచువారలకు ముంగొంగు బంగారమ్ము
పిలుచువారల కెల్ల ప్రియసఖుండు
సేవించువారికి చేతి చింతామణి
భావించువారికి పట్టుకొమ్మ
"దాసోహ" మనువారి దగ్గర చుట్టమ్ము
దోసి లొగ్గినవారి తోడునీడ
ఆశ్రయించినవారి కానంద మందార
మర్థించువారల కమృతలహరి
జాలిపేగుల వాడు – లోకాల కాది
దేవుడే మన పార్వతీదేవి కొడుకు!
చిట్టెలుక నెక్కి నేడు విచ్చేసినాడు;
అక్కలారా! అర్ఘ్యపాత్ర మిట్లందుకొనవె.

లడ్డూ జిలేబి హల్వాలె యక్కరలేదు
బియ్యపుండ్రాళ్ళకే చెయ్యి చాచు
వలిపంపు పట్టు దువ్వలువలే పనిలేదు
పసుపు గోచీకె సంబ్రాలుపడును
ముడుపు మూటల పెట్టుబడి పట్టుదల లేదు
పొట్టిగుంజిళ్ళకే పొంగిపోవు
కల్కితురాయీలకై తగాదా లేదు
గరిక పూజకె తలకాయ నొగ్గు

పంచకల్యాణికై యల్కపాన్పు లేదు
ఎలుక తత్తడికే బుజా లెగురవైచు
పంచభక్ష్య ఫలాహార కించ లేదు
పచ్చి వడపప్పె తిను వట్టి పిచ్చితండ్రి.

కుడుములర్పించు పిల్లభక్తులకు నెల్ల
యిడుము లందించి కలుము లందించు చేయి ;
పార్వతీబాయి ముద్దులబ్బాయి చేయి
తెనుగు బిడ్డల భాగ్యాలు దిద్దుగాక !